

ALLJA NAMETAK

TURCIZMI U PRIPOVIJESTIMA NIKE H. P. BESAROVIĆA

Neosporna je prisutnost turcizama u hrvatskosrpskom književnom jeziku i kod književnika najvišeg literarno-estetskog dometa i kod onih koji se nisu uspjeli afirmisati kao veličine. Vjerojatno je da će biti turcizama u našem jeziku još neko vrijeme, a nije ni čudo, kad, na primjer, u Rečniku srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika, što ga izdaje Srpska akademija nauka (knjiga I, Beograd 1959) ima u slovu A samo desetak riječi isključivo srpskih ili hrvatskih, i te su veze i uzvici (a, ah, aj, ajs, akamoli, ako, ali, amo, aoh, aoj, auh, av), dok su sve druge riječi stranog porijekla, koje su se udomaćile u srpskohrvatskom jeziku, od čega veoma velik broj (1148) turcizama, tj. riječi unesenih u naš jezik posredstvom turskoga jezika. U našem jeziku ne postoje turcizmi samo za materijalne stvari, nego još više za pojmove višeg, duhovnog i duševnog života.

Ako ostavimo po strani narodnu književnost, u umjetničkoj književnosti i Srba i Hrvata susrećemo turcizme od najstarijih vremena, nekad u velikom broju (npr. »Derviše« Dubrovčanina Stijepa Đorđića, 1579—1632). Istina, u narodnom govoru u krajevima koji nisu nikad bili pod Turcima ili su bili kraće vrijeme (područje nekih čakavskih i kajkavskih govora) gotovo da i nema turcizama, ili ih ima malo, ali u djelima književnika iz tih krajeva nailazimo na turcizme, koje su oni vjerojatno primili iz književnih djela onih pisaca koji su rođeni štokavci, a među štokavcima su turcizmi i najrasprostranjeniji, ili su inače živjeli i službovali u štokavskim krajevima, pa su uz druge dijalekatske osobine usvojili i turcizme.

Odnos prema turcizmima, blagonaklon ili odbojan, ispoljavali su hrvatski i srpski pisci i u svojim beletrističkim djelima, a još više u znanstvenim raspravama. Hrvatski pjesnik Vladimir Nazor ima jednu, da tako reknemo, programatsku pjesmu o ovom predmetu. To je pjesma »S minareta«, koju je objavio u »Hrvatskoj reviji« (Zagreb, godina 6/1933, br. 6, strana 344) u nizu pjesama »Topuske elegije« pod rednim brojem IX.

TOPUSKE ELEGIJE

IX

S minareta

(Na izletu u Veliku Kladušu)

»Allahu ek'ber . . . il-lallah!« S munare, u predveče ljetno,
 Mujezinov je glas jeknuo. Na taj su zov
 Poklekli ljudi, do zemlje na sagu su prignuli glavu;
 Na njivi žita je vlat klasom dodirnuo tle;
 Svuda, na stranama tih je bregóvā, na koljena pao
 Jélā i smrèkā puk; i tih se proćuo šum.
 Zatreperiv ko listak, prigúšivši bol svoje noge,
 Začas munare je te na vrh me doveo trk.
 Müjezine ti stari, odmākni, pritāji se, idi!
 Gromka sada će r'ječ jeknut u kaurski sv'jet,
 Pa će vjernici, vlače na njívama, jele na humu,
 Trgnuv se ustati, glas slušati — čudeć' se — moj
 Allahu ek'ber. V'jest dajem, da mene će kladuški hodža
 Pomuslimaniti sad, na glavu djenut mi fes.
 Poturčènik ću biti ko negda i Kraljević Marko;
 Ali meni će raj, koji je hûrijā pun,
 Lakše otvoriti jednom taj bog nepotkúpljivi, Alah.
 Marko se poturči, fin kad mu je kazao njuh
 Karijéru da time dosegnut će slavnu, jer onda
 Polumjéseca sjaj obasjávao sv'jet.
 Sada nema sultana, a Kemal je paša daleko;
 Ali grdnu će moć Alah mi podati. — Div
 Postat ću. — Ipak ja ne ću zaorati brazdama starim;
 Ne ću osvojiti Pešt, ne ću da opsjedam Beč.
 Razračúnit ću prije sa onima koji još nište
 Što na amánet nam svet ostavi Turaka duh.
 Sjeći ću ruku što dira u ćupriju, džamiju, turbe.
 Dujmušić stari će pak doznat što kolac je tvrd.
 Dok i Suvit, bog slavni, u mojem — još slavnijem — epu,
 U »Živāni«, je sklon tursku ne prèzreti r'ječ,
 Najslađe naše turcizme progoniti iz knjiga stao
 Antibarbarus taj. A Bosna rodi ga; zna
 Što je teferič, i ašik, i harem, i šerbet, i hālvā.
 Nek je haram mu so i hljeb što jeo ga tu!
 I tad ću — tako mi dina! — sto žena ja vjenčati, da me
 Barem u stare dane mine za ženama čef.
 Sve ću poklati krmke što tuđim se mukama tove,
 Bio u kocu im stan, ili ih rajio dvor
 Što ga sami nijesu sazidali. I svud ću vino

Razlit iz bāčāvā svih; pa će se vidjeti tad
 Ima li bez tog soka fantazije kakve u glavi
 Pjesnika naših, cv'jet radosti može li još
 Nići iz mlade im krvi ko púpak iz sòkòvā. Ek'ber
 Allahu. K cilju ću svom s njime, i šepajuć, doć.

Bilješka

Ljeti godine 1929. proboravio sam mjesec dana u bijelom Topuskom da u njegovu crnu blatu liječim oboljelu nogu. Mjestance prijatno, društvo (Begović, Alaupović, dr. Milić, dr. Knežević) simpatično . . .

Uz IX elegiju piše: — sve su to podaci koji će nekim mojim čitaocima, možda, dobro doći. Da tkogod ne bi — po staroj ružnoj navici — gušio i mutio jednom i te moje krhke, ali ipak prozirne, pjesme kojekakvim komentarima, kazat ću još sâm, da zbilja pohođih, iz Topuskoga, s Alaupovićem i drom Kneževićem muslimansku varošicu Veliku Kladušu, i razgovarah s hodžom, i popeh se k mujezinu na vrh tankog i visokog kamenog minareta, pa — razdragan visinom, pejsažom, ljetnim poslijepodnevom i očima mnogih žena koje su jedva virile kroz zavjese na prozorima — viknuh nešto krupno u bijeli široki svijet. (Ostavljen je nepromijenjen tekst pjesme i akcenti s kvantitetama, koje je pjesnik naznačio da bi se heksametri čitali onako kako je on osjećao da ih treba naglašavati.)

D u j m u š i ć, na koga aludira Nazor u citiranoj pjesmi, je književnik dr Josip (rođen u Polju kod Travnika 21. 8. 1874, a umro u Zagrebu 10. 10. 1942), koji je učio gimnaziju u Sarajevu i Travniku, a Filozofski fakultet (slavistiku i klasičnu filologiju) u Innsbrodu i Beču. Suradivao je člancima i polemikom u časopisima i novinama: Nastavnom vjesniku, Školskom vjesniku, Hrvatskoj smotri, Obzoru, Hrvatskom dnevniku, Hrvatskoj straži itd. Napisao je knjige »Nauka o pjesništvu« (Sarajevo, 1906) i »Repetitorij hrvatske slovnice« (Zagreb, 1933). Progonio je tuđice (barbarizme) iz književnog jezika — odatle, kod Nazora, za nj ime Antibarbarus.

Jedan od bosansko-hercegovačkih folklorista Srba, Luka Grđić-Bjelokosić, u »Milosrdju«, »slici narodnog običaja i govora u Gornjoj Hercegovini« (»Nada«, godina 2/1896, br. 21, str. 415—416), piše ovako: »Žena, tronuta tolikom dobrotom svojijeh komšija, podiže ruke k nebu i stade blagosivati: Oh Bože, koji se brineš sirotinjom, ti im iz svoje bol-hazne (obilne hazne) naplati!« Napominjem da je žena u ovoj pripovijetki pravoslavka. Grđić je smatrao riječ h a z n a tako poznatom, da je nije ni pokušao tumačiti, nego je samo objasnio turcizam b ö l.

Neki naši pisci, kao npr. Osman-Aziz, približujući Bosnu onim čitaocima izdanjā Matice hrvatske koji nisu u svom govornom fondu

riječi imali turcizama, izbjegavali su turcizme u svojim djelima, pa su tako upadali u situaciju da naši bosansko-hercegovački muslimani u svojim dijalozima upotrebljavaju za njih neuobičajene riječi, kako je to dobro primijetio književni kritičar Puck. (?) u mostarskoj »Zori« (god. 2/1897, broj 4, strana 148) u rubrici »Ocjene i prikazi«, prikazujući Osman-Azizovu zbirku pripovijesti »*Na pragu novog doba*«. Citiram:

Pa tek, smijeha radi, da navedemo jedan razgovor stare Tahir-aginice (majke Alijine) sa svojim mužem:

— Ako Bog da, dok svrši ruždiju, odmah s njim na veliku bogosloviiju, pa neka izuči za svećenika! znala je Zarif-hanuma reći Tahir-agi.

Baš bih volio, da koji od gospode pisaca rekne kome Muhamedancu (da i ne govorim o ženskima) da pošalje sina u bogosloviiju za svećenika, pa im zaista ne bi padalo na pamet, da drugi put junacima svojih priča tiskaju u usta i takove riječi, koje su im čak i neprijatne.

Ovaj isti citat navodi Mladen Smiljanić u prikazu gornje knjige u »Bosanskoj vili« (god. 12/1897, br. 11, str. 174—175) i dodaje iz spomenute knjige sa 99. strane: »A meni će baba uzeti lep molitvenik ... Je li de, mamice, — mlađci se pitala Rabija (sestra Aišina)«.

Svakako, bilo bi prirodnije da su Osman Hodžić i Ivan Milićević (Osman-Aziz) upotrijebili riječi medresa, mj. bogosloviija, hodža, mj. svećenik i sufara, mj. molitvenik.

Pojava suprotna ovoj jest knjiga Nike H. P. Besarovića »*Pripovijesti*«, koje su prethodno štampane u nastavcima u sarajevskom časopisu »Bosanska vila«: »*Mula Meho*« (2/1887, br. 9, str. 129—133; 10, 145—148; 11, 162—164), »*Arif, veliki vezir*« (2/1887, br. 16, 241—243; 17, 257—259; 18, 275—277; 19, 290—292; 20, 308—309; 21, 323—325; 22, 341—343; 23, 355—357; 24, 375—377), i »*Dženetska hurija*« (3/1888, br. 1, 4—6; 2, 22—24; 3, 35—36; 4, 52—54; 5, 68—71; 6, 85—87; 7, 100—102; 8, 115—116). U njima je toliko obilje turcizama, kakvo ne susrećemo ni u kojem djelu nijednog bosanskog književnika muslimana iz prve generacije književnika u vrijeme austro-ugarske okupacije. Ali ti turcizmi, kako će se iz primjera vidjeti, nisu često doneseni na pravom mjestu, a tumačenja Besarovićeva su, u velikom broju primjera, neadekvatna. Besarović je u jednoj pripovijesti stavljao tumačenja ispod crte (kao fusnote označene brojevima 1 i dalje, na dnu svakog stupca u »Bosanskoj vili«, odnosno na dnu svake strane u zbirci), dok je u dvije pripovijesti stavljao tumačenja u zagrade ( ) neposredno iza turcizma, i to imena u odgovarajućem padežu, a glagole u istom licu, vremenu ili načinu. U pripovijesti »*Mula Meho*«, gdje je tumačenja stavljao ispod crte, u fusnotama su imena u nominativu, makar u pripovijednom tekstu bila i u kosim padežima, a glagoli u infinitivu.

U vokabularu ove radnje ja sam morao staviti tumačenja, koja je donio sam Besarović, odmah iza teksta i kod citata iz ove pripo-

vijesti. Besarović je poneku riječ, čak u jednoj pripovijesti, objašnjavao i dva, pa i tri puta, uvijek s malom preinakom, kako se to navodi u primjerima u vokabularu.

Kratku biografiju Nikole H. P. (hadži-Petra) Besarovića donijela je »Bosanska vila« u 15. broju II godišta na 240. strani 1. augusta 1887 (po starom kalendaru) u rubrici Čitula: Ovaj vrijedni naš saradnik, čestiti Srbin i daroviti pripovjedač iznenadi nas neki dan svojom naprasnom smrću... Rođen je 1841. Učio je samo osnovnu školu... Naučio je sam turski i čitati i pisati i govoriti, te je bio tri godine kod turske vlade haznadar (blagajnik), a poslije okupacije bio je porezni oficijal...

Kao što je često bivalo u ovakvim časopisima, redakcije su bilježile smrt svojih suradnika ili drugih javnih radnika riječima: »Ovih dana umro je...« Za Nikolu H. P. Besarovića obaviješten sam u Muzeju srpske pravoslavne opštine u Sarajevu da je, po podacima u knjigama umrlih, 24. julija (5. augusta po novom kalendaru) 1887. umro u 9 sati u banji Ilidži, od šlaga, u dobi od 46 godina.

U preštampanoj zbirci nalazi se na uvodnom mjestu slijedeći predgovor od strane redakcije »Bosanske vile«:

Što jest, jest. Ovoj knjizi ne bi trebalo nikakva predgovora pisati, jer joj je pisac već pokojni. Ama, da ne bi čitalac mnogo mislio i raspitivao, a kritičar prnjkao i osuđivao — dužni smo kazati unaprijed da je ovu knjigu napisao samouk-pripovjedač, koji ni potpunu osnovnu školu svršio nije, a da reknemo — beli, nije mnogo ni čitao. Priče su crpljene iz života naših muhamedovaca, za to i jesu pune turcizama — a da ih nema, izgubile bi polovinu svoje ljepote i važnosti (podvukao A. N.). Lijepa je bila namjera pokojnog pisca: on je šćeo da osladi u našoj braći rođenu im srpsku knjigu, za to je i uzimao sve iz njihovog života. Da ga je Bog poživio mnogo bi postigao, a i ovako dosta je učinio. Kritika će — nadamo se — izreći svoj sud o ovom djelu, a mi puštajući ga u svijet preporučujemo ga najtoplije svakome, a naročito našijem muhamedovcima.

Sarajevo, na Ilijin-dan 1888.

Iz ovog predgovora se vidi da su turcizmi u pripovijestima upotrebljavani više iz spekulativnih razloga — da beletristika (i s njom zajedno »Bosanska vila«) omili bosansko-hercegovačkim muslimanima, koji inače u svagdašnjem govoru imaju obilje turcizama, nego iz literarnih i jezično-stilskih pobuda, a tumačenja u zgradama ili fusnotama za potrebe onih čitalaca »Bosanske vile« za koje je pisac pretpostavljao da dotičnim turcizmima ne znaju značenje. Udara u oči da pisac, za koga se u nekrologu piše da je dobro poznao turski jezik i bio poreski činovnik u Sarajevu još za vrijeme turske uprave, kad je službeni jezik bio turski, stavlja veoma često kriva značenja upotrijebljenim turcizmima. Npr. riječ *jenjicār* (yeni-geri — nova vojska) on, po sarajevskom izgovoru, piše *jenjicār*

i tumači riječima »novi dobitak«, kao da je drugi dio kompozita -čar postao od perzijske riječi k'ar. On pokazuje ponekad i veliko nepoznavanje domaćih stvari, kad npr. piše da dijete toliko i tako brzo napreduje u učenju u medresi, da osjeća da mu je to nedovoljno pa prelazi u mekteb! On u tursko vrijeme spominje reis-ul-ulemu u Sarajevu, a to je ustanova iz vremena austrijske okupacije. Jedno lice iz njegove pripovijesti govori: »Osım kurana proučio sam još nekoliko musafa«, i sl.

U vokabularu preštampavam značenja pojedinih turcizama onako kako ih je Besarović davao, a oni koji inače poznaju ove turcizme, makar i ne bili turkolozi, znaju im pravo značenje, odnosno mogu ta značenja vidjeti u Škaljićevu rječniku turcizama (*Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, »Svjetlost«, Sarajevo 1965).

U vokabularu sam na prvo mjesto stavljao turcizam u onom obliku kako ga je pisao Besarović, koji nekad ima i po dva, pa i po tri oblika iste riječi, a na kraju turcizam kako se općenito izgovara. Pri navođenju pojedinih rečenica ili dijelova rečenica u kojima se nalazi turcizam bilježio sam, prema karakterističnim naslovima pripovijesti, slova: M (Mula Melo), A (Arif, veliki vezir) i H (Dženetska hurija) i broj stranice u knjizi, na kojoj se taj turcizam nalazi. Ako citat prelazi s jedne stranice na drugu, onda sam bilježio dva broja, npr. A 76/77.

Iz primjera će se vidjeti da su turcizmi Besarovićevih Sarajlija uglavnom turcizmi kako ih izgovaraju kršćani i hrišćani, posebno kad je u pitanju glas *h*.

Besarović u pravilu nije stavljao akcente i kvantitete na turcizme, a gdje ih je stavljao, naopako su stavljani (nije razlikovao slabi dugi [uzlazni] od jakog dugog [silaznog]; a možda ni stamparija nije imala znakova za sve akcente.) Ja sam na riječi stavio akcente onako kako se u Sarajevu čuju od domaćih muslimana, a razlika između moje i Škaljićeve akcentuacije (u spomenutom njegovu djelu) je u tome što ja stavljam kvantitet i na slog ispred akcentiranog, što naši akcentolozi ne dozvoljavaju, i što može i u sredini riječi biti jaki dugi akcentat i što krajnji slog dvosložnih i trosložnih riječi može biti naglašen, što je karakteristika čakavskog narječja, a čakavština se prije protezala i preko Sarajeva na istok. Kako je Besarović htio (samo nije uvijek uspio) što vjernije donijeti u svojim pripovijestima govor Sarajlija, ponajviše muslimana, mislim da sam bio u pravu kad sam upotrijebio staru sarajevsku akcentuaciju, koja se i danas može čuti od starijeg domaćeg stanovništva (a koja pomalo prelazi u govornu praksu i doseljenika).

Besarović je na nekoliko mjesta objasnio u fusnotama, odnosno zagradama, i neke riječi koje nisu turcizmi. Kod njega se u tekstu koji se vremenski događa u doba turske vlasti pojavljuju i germanizmi: (potrefiti, fino, Arif je z n a o po čitave sahate hodati, i sl.), a objašnjava i jednu španjolsku riječ sarajevskih Jevreja.

RJEČNIK

A

- abab, aħbāb.* Kad sjutri dan sidem u čaršiju, potužim se jednom mom ababu na svoju nevolju. M 15.
- ababa (?)* Ja sam od vajkada i ababa zemana ovdje... M 32.
- aber, häber.* Muštulukčija ode te aber učini. A 109. Pošalje muštulukčiju da caru daju aber (glas). A 109.
- adet.* Po adetu (običaju) onoga mjesta... A 61.
- adžaba, adžebā.* Mislim u sebi: adžaba (da li je) davo li je, žena li je moja. M 8.
- adžilar-bajram, hadžilār bājram.* Nijesi mi još od adžilar bajrama nikako došla. H 145. Dva se goda zajedno sastala: Đurdev-danak i hadžilār bajram. H 117.
- aferim.* Vezir ga odvede pred cara, a on mu dade iz usta jedan veliki aferim (pravo). A 110. Takko, tako, dragi Bego, aferim, dobro govoriš. H 168.
- afijün.* Ja sam sinoć pojeo dva apa afijuna... A 114. Morao je žderati afijun (opijum). A 73.
- aga.* Jesi l' mi se umorio, aga, od rada? M 10.
- agāluk.* Kod ovakog mog agaluka nikakve brige ni glavobolje nijesam imao. M 5.
- ahmedija.* Dao mu je polovinu svoje ahmedije (turbana). A 72.
- ajde, hajd, hājde.* Ajde, kudosti moja, ne plaši se. A 52. Svrati se po diva, pa hajd zajedno s njim na put... A 89. Hajde sine u dobar čas! A 88.
- akšam.* Uze avdest i otklanja akšam. H 161.
- alaečim selam mehrametula, alējčumus-selām ve rahmetullāh.* Nazvah mu selam, pa sjedoh. On odazva, alaečim selam mehrametula. M 22.
- Alah čerim, Alahu čerim, Allah kērim.* Sve to kad bi ostavila na Alah čerim (božiju volju), pa za koga bilo da sam se udala, znam da me ti ne bi volio kao mater. A 54. Ostavićemo to na Alah čerim, pa što bude sudeno. H 175. Alahu čerim — među ovijem se svijetom ne može živiti. A 63.
- Alah emrile, Allāhun emrile.* Potegnu je za ruku, rekavši joj: Alah emrile, ti si moja i danas i sjutra! H 152.
- Alah igber, Alahu igber, Allāhu ekber.* Ičindija zavika alah igber (Jedan je Bog), a ja počeh avdest uzimati. M 21. Alahu igber (Bog je jedan). A 59.
- alah, lahe ilela; Allāh, lā ilāhe illelāh.* Samo imadaše u rukama tespij od merdžana, pa polako ide i moli se Bogu, uči: alah, lahe ilela (Bog je jedan te jedan). H 137.
- Alah rahmetile, Alah rahmet ile; Allāh rāhmet ēje (ile).* Tri sam poslao na crnaj svijet, Alah rahmetile! (Bog da ih prosti!) M 33. On je Alah rahmet ile (Bog da ga prosti) bio avdžija (lovac). A 51.
- Alah razola; Allah rāzi ola.* Alah razola (Neka je Bog s tobom zadovoljan). M 24.
- alāl, hālāl.* Baš joj alal (prosto, s blagoslovom) po plete, pogodi sve kao da je gledala. M 17. Sve ti alal (s blagoslovom) bilo! A 77. Alal mu njegov din bio! H 128. Najpošlje zaiska od Bege halal (oprostenje). H 179. Halal ti bilo i ovog i crnog svijeta! A 85.
- alāliti, halāliti.* Bego joj alali. A 77. Da mi halalite (oprostite), jer sam u bolestí bio ljut. H 179. Treba se još prije halaliti (oprostiti) i halal iskati od svog komšije. A 57.
- alka, hālka.* Da zadrma alkam na vratima. H 118. Ako se misliš prihvatiti za alku, što je na dženetskim vratima medom zaljevena. A 57.

- altiluk*. Izvadi jedan altiluk (šest groša), da kupi hljeba. A 78.
- alva, hâlva*. Ti ne jedeš nikad alve. A 48. Šta sam večerala: alve il' kukuruze. H 123. Sama ga je alva stala sto groša. H 170.
- Alvadžiluk, Halvadžiluk*. Pođem u čaršiju i nanidem kroz Alvadžiluk (Čaršinska ulica u Sarajevu.) M 4.
- âma*. Samo mi moraš jednu finu pjesmu zapjevati, ama gledaj vrlo dugačku. A 92.
- aman, hâman*. Pogoduše aman svi na Grahovu, alah rahmetile. H 126. Čim je svanulo, otišla je, pa se aman u akšam natrag vraća. H 156.
- âmin*. Amin! — kliknuše svi njegovi drugovi. A 104. Amin jarabi. H 161.
- Ankija, Hânkija*. Tu je dženetska hurija, lijepa Ankija, Dudina šći. H 119. Hânkija je ustala na uranak. H 120.
- anterija*. Od toga kupi dvije anterije. H 179.
- anuma, hânûma*. Onu pogoru anteriju da starijoj anumi. H 179. Čula sam od prvijeh hanuma (gospoja). A 51.
- ap, hâp*. U čaršiji kupi Arif nekoliko apa (boba) afijuna. A 80.
- apsanski, hapsânski*. Vodite ga u apsansku avliju. M 19.
- arabistânski*. Pošalje car hata arabistanskog k'o gorsku vilu. A 110.
- aram, hârâm*. Stoga i nije aram (prokleta), što ga zovu reisul-ulema. A 48.
- arem, hârem*. Arif i mati mu s pašinicom i ostalim aremom (ženskinjem) i momcima kreću se iz Sarajeva, te jedva dvadeset šesti dan dođoše u Selanik. A 64. Mati mu nije željna, u haremu svega ima. A 64. Ama harem (ženskinje) tako hoće. A 105.
- Arif*. Arif arapski je, a našijem jezikom to je rijeti znanan, čuven. A 47.
- ârsuz*. Lezi, crni arsuze, ti obraza nemaš. M 31.
- âršin*. Jedno po aršina u četvrt golemoće. M 5.
- ârtija, hârtija*. U ovaj list artije zavi. A 72.
- âsli*. To je asli tilsum! H 141.
- Aso, Hâso*. Kud svi Turci, neka i malog Ase. A 99.
- âsura, hâsura*. Oplete jednu veliku asuru. A 84. Mati se poduhvati da ona more za tri dana naučiti carevića da plete hasure. A 83.
- âščija*. Bog daje djecu, a aščija čorbu. H 170.
- âšik, ašikovânje, proašikovati*. To je onda bilo kada su ašici (ljubavnici) i ovu pjesmu spjevali. H 117. Ako je za ašikovanjem stalo, ja ću ti kazati. H 125. Kad momci i ašici prolaze, pa da malo proašikuješ. H 124.
- ava, hâva*. Druga će ava (vazduh) biti, drugu ćeš ti pjesmu zapjevati. H 133.
- âvdžija*. On je bio avdžija (lovac), pa treći dan po našem ničahu ode u lov. A 51.
- az, hâs*. Da obispatiš, kako cna az ikrar čini, da hoće za me dragovoljno. H 159.
- azat, âzâd*. Sve su bile robinje po pašinskim kornacima, pa su sada azat (slobodne) te uživaju. M 9.
- âždaha, aždâha*. Niti postaje robom velikoj aždahi i zmiji varljivoj. M 36. Snim ja jednu noć, da sam aždahu rodila i to krilatu. A 52/53.

B

- badâva*. Rada bi bila da curu kanderiše (privoli), al' badava. H 136. Rodilo, ne rodilo, — badava je pokušati. A 83.
- bâdža*. Meni svakako treba tražiti kakvu badžu (sirotu Turkinju). H 169.
- bâht*. Da bog da s hairom i bahtom da se počne, pa da se na hajir i okrene. H 144.

- bāhtli.** Para je carska bahtli (sretna), ja ću je pomiješati sa tvojijem parama. A 86.
- bajāgi.** Knjigu zlo, a bajagi dobro iznose na vidik. M 3/4. Hotio bi svaki, kad stane mrijeti — onda k'o bajagi da Boga prevare. A 57.
- bajalisati se, bailisati se, bajildisati se.** Čuvajte me da se ne bajališem. H 154.
- Još se do sada nikaka nije bailisala, pa ne ćeš ni ti. H 154.
- bājrak, bajrāktār.** Znaš li ti da sam ja bila za bajraktarom, koji je pred sto ljudi bajrak nosio.
- bājram.** Mladi momci pozdravljaju bajram i Đurđevdan. H 120.
- bāka.** Baka ti cure za gondžeta. H 133.
- bakračlija.** Djevojka obode svoga konja bakračlijom. A 107.
- bākšiš.** Često bi mu poslali bakšiš (poklon). A 46.
- ban baška, bambaška.** Nijesi ni ti ozgo u zembilju pala, pa da budeš ban baška mimo ostali svijet. H 164.
- bārdāk.** Vidiš ženska glavo oni bardak — da Bog sačuva da ga razbiješ. M 15.
- Barjaktārevi.** Vele da je kuća stare Dude Barjaktarevića. H 118.
- barjam, bājram.** Sirotica ni na barjam oduhe nema. H 120.
- basamak.** Hodža s Arifom niz basamake siš'o. A 74.
- bāš.** Baš je međer umro! A 80. Baš družu, neka znaš da nema ova pjesma ni kraja ni konca. A 93.
- bāšča, bāšča.** Otiš'o bi u svoju bašču, pa bi sio kraj zambaka (kraina). A 48.
- baščeluk.** Vidiš, ovo su baščeluci oko nas, mogao bi se ko uvaliti u šuču, pa sto belaja počiniti. H 140/141.
- Bazrdāni** (= ulica u Sarajevu). Zaklela bi se da u Bazrdanima sviju i ibršim prodaje. H 128.
- bē.** Kad Arif uzjaha, a prikupi dizgine, be ko je, on je. A 110.
- bečār.** Znaš li ti onoga bečara? H 137.
- bečāriti.** Ti nemaš djece, pa tako sam da bečariš (momkuješ), ne ide. M 4.
- bēg.** Arifu se dade na žao, što tako brzo izgubi bega. A 80.
- begēnisati.** Što ko vidi i begeniše (dopane mu se), to prosi i uzima. A 96. Iznenada sam je vidio, begeniš'o i potegnuo. H 167.
- bēhār.** Sarajevo se okitilo beharom (cvijetom) i ljuljačkama, sokaci momcima, a pendžeri djevojkama. H 117.
- bēhārati.** Kad je još ovaj orah behar'o (cvjet'o). A 94.
- bēlčim, bēlčim.** Neka nam sve iskaže kako je bilo, pa belčim (more biti) dedo M 4.
- bēlčim, bēlčim.** Neka nam sve iskaže kako je bilo, pa belčim (more biti) dedo je prav. M 34. Ja se bojim da ona cura belčim zna moj tilsun. A 107.
- bēli, bēlli.** Bošnjak će umrijeti od gladi, al' neće reći »beli« (jest), pa se opet nekako iskopelja i izide na selamet. A 69. I ja sam otiš'o iz Bosne za inad, samo što nijesam stio reći goream od sebe »beli«. A 69. Nijesam bel'i od zevka bijelijeh kosa postala. H 168.
- Bēntbaša.** Tako je voda snese čak na Bentbašu u Miljacku. M 14.
- bēš vakat nāmāz.** Beš vakat namaz ne propušća. Nema ih nikad u džamiji da beš vakat namaz (petodnevniyh bogomolja) ispune. H 131.
- bešika.** Gdje bešika ne ljulja. M 6. Odmah te položiš, razvih i previh, pa te spustiš u bešiku. A 55.
- bešluk.** I pokazao bešluk (5 groša, 40 tvč.) A 46.
- bēter.** Da Bog sačuva betera (gore, grđe). I nad beterom betera ima! M 13.
- bēz.** Top na topu leži bijelog beza kao snijega. A 67.
- bezbēli, bezbēlli.** I Bego je bezbeli otiš'o kopati bunare. H 139. Bezbeli Turčin? M 32. Bezbeli je morao žderati afijun (opijum). A 73.

- bigairi hak, bigajiri hak, bigájri hāk.* Izio degenek bigairi hak. M 32. O Alahu, kutariši me od ove muke, što je bigajiri hak (na pravdi Boga) trpim! M 18.
- bijuzur, bihúzūr.* Zar hoćeš sva mahala da bude bijuzur (dosadno) od tebe i od tvoje vike? H 133.
- bimbaša, binbaša.* Izvedoše me pred nekakva bimbašu (majora). M 17.
- bismilah, bismīnla, bismillāh.* Ankija prouči bismilah. H 146. A ona: bismīnla i bože pomozī, pa ode preko bašče. H 145.
- bismīle* (gen. bismīleta). Pa ću ti onda s bismīletom (božijom pomoći) kazati. H 122.
- Bismīnla i rahmani i rahīm, Bismillāhir-rahmānir-rahīm.* Čuh gdje reče: Bismīnla i rahmani i rahīm (Bože pomozī.) M 25.
- bizistan, bezistan.* Bizistan. A 65.
- bōš.* Ovdje me zovu Boš-beg (neistiniti beg), a starijem mojijem imenom ja se zovem beg Ostojić. A 76.
- bōšča, bōšča.* Da uzmem bošču da se pokrijem po glavi. H 132.
- brāvuluk.* Kod dućana za bravaluk svezano drijemaše magare. A 66.
- brē.* Nit mi ko veli dur (stani) ni bre (ej). H 127.
- būdža.* Tako hrkaha i gledah kroz budžu čitav sahat. M 25.
- būdžāk.* Udovica kradom iz budžaka namiguje na momka. H 117.
- būjrum.* De Ankija, bujrum (izvoli). A 147.
- būla.* Sjutri dan opet ja kući, a ona bula u zavijutku iz mojijeh vrata. M 11.
- būnār.* Bego Bunardžija kopa bunare i čisti ih. H 127.
- bunárdžija.* Bezbeli će proći nagizdan i Bego Bunardžija. H 121.

Č

- čanak.* Čauš mi nasu pun čanak kalje. M 31.
- čapraz dživan.* Oko nje druge hurije čapraz divan (dvorba držeći ruke na prsima) stoje i izmet joj čine. H 180.
- čaršija.* Ima li što novo u čaršiji? M 20. Digla se sva mračna čaršija. M 13.
- čauš.* Čurčinski čauš Risto Batinić (Dogat). M 29.
- čēiz.* To ti je vas čeiz (prćija). H 134.
- čemal, čēmāl.* Ja nijesam dijete, već sam [na, A. N.] čemalu (punoljetna). H 130.
- čēsma.* Natoči na česmi džaba! A 82.
- čibuk.* Ja gurnj na rame, čibuk u ruku, pa u čaršiju. M 21.
- čift.* Odvuku me u avliju, pa kad prvi čift (tako [dvije]) odvališe, ja se razgulih k'o vo. M 19. Odmah izvedu pred cara sve čift po čift (par po par). A 104.
- čifutski.* Ašici prolaze mimo kuću, kao da to nije kuća već čifutsko greblje. H 118.
- čivija.* Ostavi tespilj (brojanice) na čiviju. H 122.
- čiviluk.* Duda započe dohvaćati feredžu i jašmak s čiviluka. H 139.
- Čobánija.* [Mahala u Sarajevu]. H 145.
- čōha.* Na njima crna čoha i crne cokule (cipele). H 131.
- čōk-šēj.* Samo što čuh gdje promrmlja: Čok šej (čudnovato) na što čovjek neće udariti. A 55.
- čōrba, čōrba.* Od ramazanskog bajrama čorbe srknuli nijesmo. H 123.
- čūst.* Vidi ga kakav je čust (okretan).

C

- čába*. Pred našim hadžijama, kad pođu na čabu. A 93.
- čáfir*. Pustili kiku k'o Đauri i Čafiri. H 131.
- čáge*. Naslcnio na koljeno bijeli komad čageta, a kalem zaoštrijao. M 32.
- čása*. Nasu u času mlijeka. H 150.
- čátib*. Kadija sjedi na manderluku, a čatib (pisar) sio nasred sobe. M 32.
- čéfin*. Ova kesa i pamuk, to se zovu čefini (bijela kesa od beza u što se mrtvi uvije). A 72.
- čélav*. Lako je čelavu glavu obričiti. A 60.
- čévāp, čévāb*. Napravite im tri velika kazana čevapa! A 101.
- čévāpčić*. U po zime peče pred Imaretom čevapčice (prženo meso). H 127.
- čitāb*. Ovo ti je sve istina, k'o iz čitaba da ti čitam. H 135. Nas hodže po čitabu sjetuju. A 58.
- čošak*. Proturiše me u jedan čošak. M 28.
- čoše*. Legoh u čoše, pokrih se gunjem, a dočerah džep na oči. M 25. Sjedoh u gornje čoše. M 28. Stara Duda u čošetu sjedi. H 137.
- čúfte*. Tu je kađja, zeljanik, čúfte. H 163.
- čulah, čúllāh*. Nije Alah dedin čulah (kapa), već je Alah kudret sahibija (svemogućí). A 55.
- čúmur*. Sepet stranjak pun čumura. M 30.
- čúprija*. Po deset scmuna na Carevoj čúpriji paščadima podijeli. A 58.
- Čurčiluk*. Istakoše Manojla Čuka u Čurčiluku. M 13.
- čúrčinski, čúrčijski*. Odonud se pomoli čurčinski čauš Risto Batinić (Đogat). M 29.
- čúskija*. Prialatili za haram k'o Ero za čuskiju. H 131.

D

- dādija*. Da bude djeci dadija (pomajka). A 63. Valjalo bi mi prositi ili tuđoj djeci dadija biti. H 127.
- dājidža*. Da mu je hat misirski dajidža (ujak) bio. A 68.
- dālgic*. Odbija dalgice od duvana. H 169.
- dēdo*. Ajde, dedo, pa opet laži! M 19. Imami i dede po mahali (ulici) — svi ga miluju. A 46.
- degēnek*. Odvalite mu dvadeset i pet degeneka (batina) po tabanima. M 19.
- dekika*. Ankija za nekoliko dekika (minuta) otklanja sedam zečata (molitava), prouči dovu (bogomolju). H 122.
- dērs*. Jednog dana kad je muhtija (vjerodostojnik) držao ders (slcvo) u carevoj džamiji. A 46.
- dērt*. Donesoh ibrik kahve, te malo razbih dert M 21.
- dērtli*. Ti si aga nešto vrlo dertli i kasavetli (tegotan i brižan). M 16.
- dērtlija*. Tako je od dragoga alaha naredeno, da bude, da ja postanem dertlija udovica. A 51.
- dēver*. Pa su me, evo vidiš, nekakvi deveri i postarali i obijeljeli. H 168. S prva će dijete mlogo devera (patnje) preturiti. A 53.
- dība*. Rek'o bi da je sad ust'o s dibe i kadife. H 136.
- dikli, dikliji*. Kakav mu je samo dikli hod! H 128. Pomkli se njezin zet, nikad dikliji, bolji ni gizdaviji. H 166.
- dimije*. Srez'o mu je od mavi beza dimije. A 73.

- din*. Šuti, mati, dina (vjere) ti! H 123. Nijesam, efendija, dina mi! (Vjere mi.) M 34. Arif je begu sve učinio, što din nalaže i kako mu je beg naredio. A 82.
- direk*. Insafsuzi i džehenemski direci. M 36.
- dīvān*. Momci mi stoje na divanu, zapovijedam šta hoću. A 113.
- dizgin*. Hintov je taj bio vas suhim zlatom pokovat, a dizgini i demovi u srnu okovani. A 109.
- dōlāf*. Otvoriše dolaf. A jao, izgleda kao šupljina od mrtva čovjeka kad stoji usprav. Strpaše me unutra i uklopiše tako, da se ne mogu ni sageti ni sjesti, pa ni rukom ni glavom ni mrvu pomaći, ni ičim pod milim Bogom. M 18. Zatim otvori dolaf, poteže hljeb, te metnu preda se. H 161.
- dōlama*. Vidi mu crvenu dolamu! H 128.
- dōva*. Prouči dovu (bogomolju), pa skoči. H 122. Materina će dova (molitva) pred tobom ići. A 88. Selam češ i ti njima, dovu (blagoslov) ću mu činiti i halal (prосто) im bilo. H 162.
- dōvale*. Dovale, (s Bogom) i fala ti ko materi. H 152.
- dūgme*. Što građe gajtan, dugmeta i dr. (= Fusnota za riječ k a z a z i u tekstu.) M 13.
- dunjaluk*, *dun'jáluk*. Alahu, svašta li ti ima na ovom dunjaluku (svijetu). M 35. Meni srce puče da obidem ovaj dunjaluk (svijet). A 59.
- dūr*. Nit nam ko veli đur (stani) ni bre (ej). H 127.
- duvan*, *dūhān*. Odbija dalgice od duvana. H 169.
- dūvār*. Prislonio kašiku uz duvar. A 80.

DŽ

- džāba*. Natoči na česmi džaba, pa hajd' kroz svijet i nudi ko hoće. A 82.
- džām*. Na trbuhu džama nema, nit ko vidi ni zna šta sam večerala. H 123.
- džāmija*. Ko da je džamiju iz temelja načinila i ozidala. H 173.
- džānum*. Ostavi džanum više džine, već da ti pričam svoju ženidbu. M 6.
- džehāira*. U svakom hintovu po dvije džehaire (dvonske gospoje). A 109. "Jedna džehaira leti preko bašče i viče. A 111.
- džehenem*, *džehnem*, *džehēnem*. Kad unutra, kad imaš šta i vidjeti, kakav džehenem, kakav kijamet. M 27. Neka te nosi sto džina (đavola) u džehnem (pakao). A 136.
- dželat*, *džellāt*. Odmah ću narediti dželata, da ga posiječe. A 110/111.
- dženāza*, *džennāza*. Malo prije mi je kazao mahalski muktar da ima dženzaza (mrtvac) pa mi je valja otići i opremiti. A 72.
- dženet*, *džennet*. U materinskom oku viđaše Arif nebo svoje slave i svoga dženetu (raja). A 45. Kad bih znao da je u dženetu, ja ni u dženet (raj) ne bih s njom. M 39.
- dženetski*, *džennetski*. Takom su hodži na pet dana prije nego što će umrijeti — dženetaska vrata otvorena. A 58. Tu je dženetaska hurija, lijepa Ankija, Dučina šći. H 119.
- džēp*. Džep imaš, a groša nemaš. H 133. Sad u džep, sad iz džepa. A 57.
- dževair*, *dževāhir*. Znao je običi vas dževair bizistan. A 65.
- džīn*. Sve same anatema ih bilo: divi, džini (đavoli), lampiri i đavolski sinovi. A 100. Neka te nosi sto džina (đavola) u džehnem. H 136.
- džīnājet*. Sjutra ćemo ih izvesti na džinajet (istraga, [istražni sud, A. N.]) M 27.
- džube*, *džūbbe*. Hodža je svoje staro zeleno džube dao prekrojiti Arifu. A 72.

D

- daur*. Pustili kiku k'o Dauri i Cafiri. H 131.
- đavoluk*. Prodi se tvoga đavoluka. H 155.
- đeleşanu, đeleşanum, dželle šānuhū*. Ako gospodin Bog đeleşanu (svemogući) rekne. H 130. Bojala sam se da Boga đeleşanum (svevišnjega) ne uvrijedim. A 51.
- đem*. Dizgini i đemovi u srmu okovani. A 109.
- đerdef*. Ostavivši derdef, Ankija pride lagano materi. H 121.
- dezah; džezā*. Sad ću ti mali dezah (kaštiga, globa) učiniti. M 19. Budu po cio dan u hapsu te odležavaju dezah (kaštigu). H 131. Jesi li ikad bio pod dezahom? M 32.
- đon*. Komad kože za đon. M 12.
- đonpāra*. Odrežem dobru đonpanu (komad kože za đon) prihvatim i prišijem. M 12.
- đubre*. Sav se strese ko oro na đubretu. H 146.
- đule, đunle*. Dok stiže pred har, a Bego ko đule pred nju. H 152.
- đunāh*. Ako umrem djevojkom brez đunaha (grijeha), onda ne velim ništa. H 129. Velići je đunah (grijeh) za mrtvijem plakati. A 51.
- đusterisati se*. Reci jednu i dvije. pa mu se onda đusteriši. H 125.
- đuvegija*. Da li su zadovoljne sa svojimem đuvegijama (mladoženjama). A 103.
- đuveginski*. Ovo je đuveginska i mladinska večera. H 162.

E

- ećim, hećim*. Čula sam da je ona ženski ećim. A 51.
- Edrēlez*. Od Kasuma (Mitrovdana) do Edreleza (Đurdev-dana) nije ni mnogo. A 64.
- efēndija*. Žene su današnjeg vakta efendije (gospoda), age i gospodari. M 11.
- eftaluk, heftaluk*. Ode čitav eftaluk (za nedjelju) što si zaradila na tom jastučiću. H 122.
- eglen*. Po svršenu poslu ne treba eglena (riječi). H 160.
- eglenisati*. Zasio je pa egleniše (razgovara). H 141.
- ejdovāle*. Pa okrenu glavu ne rekavši ni ejdovale (s Bogom), krene s hodžina dućana. A 80. Ne rekoh joj ni ejdovale (Zbogom ostaj), ni ona meni ejsadile. M 21.
- ejsadile, ejsāhadile*. Ne rekoh joj ni ejdovale, ni ona meni ejsadile (Zbogom pođi). M 21.
- ekmeščinica, ekmeščinca*. U oči svakog petka pronese pitu pod pazuhom s ekmeščinice (pekarnice). H 134.
- elem, hēle*. Elem, dragi Arife, mjesta nema gdje se ne mre. A 62.
- emer*. Izvršiše emer (zapovijed) brkin. M 19. Kazaše šta je car emer učinio (naredio). A 101.
- eramdurila, eramdurilah, elhāmdulillāh*. Taman je večerala, pa još nije rekla ni eramdurila (bože tebe hvala), dok neko zakuca na vratima. H 161. Bezbeli Turčin? — Jesam erhamdurilah (Slava Bogu.) M 32.
- Erhambdurilairabin alemin; Elhāmdu lillāhi rābbil ālemin*. Erhambdurilairabin alemin. (Svak živ Boga hvali.) A 71.
- erbāb*. Taki je erbab (vještak). H 134.
- evet*. Valjalo bi mu svakome reći: beli i evet (tako je). H 127.
- evlād*. Što mu je svoj evlad opleo i halalio. A 84.
- evlādsuz*. Šućur Bogu ne osta evladsuz (bez poroda). H 126.
- ežbel, ezber*. Mnogo nešta i na ežbel (na pamet) znam. A 69.

F

- fajda*. Živ je umr'o od straha, al fajde nema, kad je zap'o kao miš u mišolovku.
A 91. Unidi u cnog što na fajdu (korist, pod interes) daje. M 6.
- fajdéli*. Što god više to je fajdelije. H 168.
- Fati, Fátih*. Sultan Fati Mehmed. A 70.
- fénjer*. Nosio čovjek pred ženom fenjer. M 14.
- fěredža*. Ufatila ga neka tegota ko Ciganku u feredži. A 65. Snese mi tvoju novu feredžu (gornju haljinu) i jašmake (ubradače). H 153. Dok evo ti jedne žene u feredži (zavijutak kod Turkinje, gornja haljina od čohe.) M 12.
- fěrmān*. Poderaše mi fermeane, što su još od sultana Fati Mehmeda podijeljenci mojim šukundedovima. A 76.
- fěrmān jāzija*. Riječi koje su sa velikom ferman-jazijom pisate.
- fěrmēn*. Na njemu fermen vezen k'o da je skadarski. H 129.
- fěščije, fezdžije, fěščije*. Prode Arif kroz fezdžije, te se zastavi kod jednog vrlo malog dućana. A 66. Okrene kroz fěščije. A 78.
- fěsić*. Ono su lampiri i gori od lampira što fesić nakrive, a pustili kiku... H 131.
- fet, fěth*. Čuo sam nešto novo, što se do danas nikada nije dogodilo u Sarajevu od kako je zakopano i fet bilo (pokoreno). H 173.
- fětva*. Evo vam fetva (zakletva, riječ), neću više nikad ništa pred ženom govoriti. M 20.
- firale*. Kupio sam crne mestve i orvene firale na šiljak. A 73.
- fukāra*. Dijeli fukari (sirotinji) što više moreš! H 180. To teglenje samo je u fukare i u seljaka...
- furūna*. U furuni cvakti vatra. M 13.

G

- gājretiti*. Gajreti porad mene i Ankije. H 168.
- gājtan*. Što grade gajtan, dugmeta i dr. M 13. Plete gajtan i šuti. H 120. Da se na tom tvom sretnom gajtanu objesim. H 122.
- gajtāndžijski*. Ona je kazaski (gajtandžijski) kalfa. H 120.
- gālibā*. Galiba (valjda) slavi sv. Nikolu. M 30.
- gōndže*. Star je junak suv javor u gori, a mlad junak gondže u bostanu. H 133. Vjetar puše te gōndžetom njiše. H 133.

H

- hādžija*. Najprije ću ti zapjevati onu pjesmu, što je pjevaju pred našijem hadžijama, kad pođu na čabu. A 93.
- hadžijnski, hadžijski, hādžīnski*. I ovo je od hadžijnskih sinova. M 31.
- hah tafundan, hāk tarafundan*. Nekakav mi hah tafundan (od pravedne strane) dode kuhvet (snaga) u srce. A 53.
- hair, hājir*. Da bog da s hairom i bahtom da se počne. H 144. Bože samo na hajir! H 147. Veliki je hajir (sreću) učinila. H 174. Je li ti hairnije (bolje) da je pustiš il da je ne pustiš. M 15.
- hairli, hajirli*. Da bog da sretno i hairli (sretno), da nam bude u dobar čas. A 104.
- hājduk*. Hajinine i hajduče jedan! H 166.
- hājnin*. Hodi, hodi, zete, hajinine i hajduče jedan! H 166.

- Hajnoroz*. Preveze ih ispod Hajnoroz (Svete gore), preko Marmare u Stambol. A 65.
- hâk*. Tako mi sva četiri čitaba koji su hak s neba sišli! H 176.
- haka kaduna, hâkkâ kâduna*. Hoću li ja šajit biti da ćeš ti haka kaduna Begina biti? H 159.
- hâl*. Kazaće ti sve tvoje hale (jade i nevolje) i havale i šta će ti biti. M 15.
- hâlvat*. Izade iz halvata (sobe) te proviri s kamarije. H 145.
- hâm pâruk*. Hodža mu izvadi iz rafe jedan neizrađen smotak ham pamuka. A 71.
- hân*. Ne propušta on nikakove male ni poveće varoši, pa ni hana — svagdje se uvraći. A 64. Moj rahmetli Bajraktar razvi bajrak u Đulaginu hanu. H 126.
- hâps*. Imaju zašto u hapsu i biti. M 28.
- har, âhar*. Ajde ti pa se sakrij u moj har. H 144.
- hat, ât*. Arifu pošalje car hata arabistanskog k'o gorsku vilu. A 101. Ja ga (= magarca) neću timariti, pa makar da mu je hat misirski dajidža (ujak) bio. A 68.
- hâter, hâtor*. Znam da mi nećeš i za rahmetli tetke hater uvaliti crn kolač u torbu. H 142. Bolje i jest ženi hator pokvariti nego bratu. M 28.
- hatma*. Još mu se ni punih deset godina nije navršilo a Arif prouči prvi put hatmu (prvi dio molitve iz korana). A 45.
- haval, âhvâl*. Kakvi su ti hali i havali? M 22. Kazaću ti sve tvoje hale i havale (jade i nevolje) i šta će ti biti. M 15.
- hâzna*. Odmah ode s Arifom na haznu (blagajnu). A 85.
- haznâdâr*. Car odmah dozva haznadara (blagajnika) i naredi da se plati. A 81.
- hazrêti*. Osušio bi se k'o ciganski hazreti Penga. H 149.
- haždrajil, Azrâil*. Kad haždrajil (arandjel) više glave dođe, valja ići kud te pozovu. A 57.
- hiçmet, hikmet*. Nuto ti vidi božijeg hiçmeta (čuda)! H 141. Vidi istom hiçmeta (slučaja) božijeg; mi o vuku, a vuk u ovce, H 128. Sve mi nekakav išaret (znak) hiçmetom (voljom) božijim, da će Ankija Begu ukopati. H 166.
- hinski, hiñski*. Ima li iko da bi htio u Hint, da zaprosi hinskog cara šcer. A 86.
- Hint*. Nijesu dugo putovali, dok stigoše već u Hint (Indiju). A 100.
- hintöv*. Kad car čuje, pošalje odmah dvadeset hintova. A 109.
- hâdža*. Da nauči da bude hodža. A 44.
- hûrija*. Na svakog dobrog i pravednog čovjeka dođe onoga svijeta po sedam hurija, pa mu tamo čine izmet (poslugu) i pune mu volju kako god on hoće. A 59. Dženetskoj huriji nikako neće san na oči. H 138.

I

- ibrik, ibrik*. Salije vodu u ibrik i odnese na raskršće. M 6. Kahvu ispekla, ibrike otrla — sjaje se ko sunce. H 171.
- ibrišim*. Zaklela bi se da u Bazrdanima svilu i ibriš prodaje. H 128.
- içindija*. Içindija zavika alah igber. M 21. Kad vidješe da je već içindija, treći vakat od namaza, pa odoše da içindiju otklanjaju. H 156.
- iđžitluk, jigitluk*. Prošla bi se ja ove večere, da nije Bego to danas poradio po mojoj kući i bajagi iđžitluk (junaštvo) pokaz'o. H 162.
- ahibar, itibâr*. Onaki ljudi i znaju ženama ihtibar (čest). H 148. Dosad mi nijesi ovakog ihtibara (počasti) činila. H 171.
- ihtijâr*. Vrlo je valjana cura jednoga ihtijara (starca). M 5.

- ikrār*. Odmah se tu obispati (posvjedoči) i ikrar učini. H 156.
- iksan, insān*. Iksan se sve nečemu boljemu nada. H 165.
- ilādž*. Ništa ni zeleno ni crveno ne moreš od iladža (lijeka) na njima vidjeti. H 131.
- imām*. Mujezini (što uče na džamiji), imami i dede po mahali (ulici) — svi ga miluju. A 46.
- Imāret*. Peče pred Imaretom čevapčice (prženo meso). H 127.
- imšala, inšallah*. Hajir imšala (Dobro, ako Bog da). A 52.
- inād*. I ja sam otišo iz Bosne zainad, samo što nijesam stio reći gorem od sebe »beli«. A 69.
- ināditi se*. Tako su se njih dvije cio dan razgovarale, prečerivale i inadile. H 136.
- inčāriti*. A valaha, dina mi inčariti (odreći) neću. H 140.
- insāfsuz*. Zaftije k'o zaftije, insafsuzi i džehenemski direci, povališe, te me ukovaše u gvožđe i zatvoriše u magazuu. M 36.
- irābīti, izirābīti*. Ona ti meni poče irabiti (tumačiti) san. A 53. Sjutri dan kažem san jednom pametnom čovjeku, da mi ga izirabi (protumači). M 7.
- Isah pengamber; Isā pejgamber*. Ja sve ovo trpim od žene, kao što vele da je trpio Isah pengamber (Is. Hr.) od Čifuta. M 36. Tako spavam, dok me pozva pravedni Isah pengamber preda se, pa mi reče. M 37.
- istabān*. A što si ti bio istaban nije ništa. M 21.
- ister istemez*. Ister istemez (Hoću neću [htio, ne htio, A. N.] valja nešto kući ponijeti. M 22.
- istijare, istihāre*. Otiđi hodži, pa nek ti klanja istijare (molitva turska za gađanje). M 15. Platim mu da mi klanja istihare. M 15.
- istintah, istintāk*. Nek pritisne muhur ja prst na svoj istintah. M 35.
- išāret*. Sve mi nekakav išaret (znak), da će Ankiya Begu ukopati. H 166.
- izmečarica, hizmečarica*. Gleda je ko da mu nije žena, nego izmečarica (sluškinja). H 179.
- izmet, hizmet*. Činiću ti izmet (uslugu, posao) i bićeš rahat sa mnom. M 8. Hoćeš li kupiti čitab, ili tražiš da se pogodiš u izmet (posao)? A 67. Tamo mu one čine izmet (poslugu) i pune mu volju. A 59.
- iztimariti, istimariti*. Svako ćeš ga jutro i večer po jednom iztimariti. A 67.

J

- jabāna*. A jabana (stranac, tuđin) i kad mu se dobro plati, sve mu se čini mogao je više uzeti. A 84.
- jabanac, jabandžija*. Iako jabandžije (stranci) misle da je Bošnjak ništa i da ništa ne zna, Bošnjak će svojom prostom naukom i pameti svakog jabanca prevesti žedna preko vode. A 69.
- jačija*. Otklanja najprije jaciju. H 163.
- jađluk*. Vijaju se bijeli jađluci. H 117.
- jačkija*. Zaboravio Bego da im rekne da jakiju (vesikator) zejtinom namažu. H 178.
- jamak*. Dok evo ti jednoga jamaka u kahvu. H 173.
- jangija*. Ja čekam da bude gdje jangija (požar). A 97.
- janjičārski*. Siloviti junak što obori i satra odžak janjičārski. A 71.
- jarabi, ja rabbī*. Uh jarabi, šta će sada biti. H 154.
- jarān*. Oni su k'o dva jarana (druga) u dugo se vidli mi sastali nijesu. H 117/118.

- jarâtisati*. Jedan je bog ljepši, koji [ju] je na ovaj svijet jaratisao (stvorio). H 143.
- jâstučić*. Što si zaradila na tom jastučiću. H 122.
- jâstuk*. Izvali se na šiljetima i nasloni ruke na jastuke. A 113.
- jašmak*. Žena od jašmaka (bijela mahrama kojom Turkinje lice pokrivaju) nije dobro vidjela, pa propane u megaru. M 14. Ja tebe pokrila svojijem jašmakom (ubradatećem). A 52.
- Jedrenkapija, Êdren-kâpija*. Čeka mraka, kad će svoga gosu čak na Jedren kapiju odnijeti. A 66.
- jedrenkâpijski*. Odnesoše ga u jedrenkapijsko greblje. A 82.
- jâtak*. Ne htjedoh ni u jatak (postelju) leći. M 21.
- jeđuđ, Jédžüdž*. Onda se žena neće zvati ženom nego »jeđudom«, a muž neće se zvati mužem već »međudom«. M 3.
- jèlek*. I ovaj mi je jelek otješn'jo. H 124.
- jèmin*. Jemin (zakletvu) učinih, da se među nikad više udavati. A 54.
- jèndek, hèndek*. U fusnoti riječ j e n d e k uzeta kao poznatija riječ za objašnjenje riječi m e g a r a. M 18.
- jèndibûla*. Pošalje muštukkiću da caru daju aber (glas) i da mu car pošalje jendibule (djeveruše). A 109.
- jèndibulhanuma*. Osim toga, još jedna kola u kojima će biti jendibulhanuma, što će djevojci, novoj sultan-hanumi nićah čuvati dok prođe kroz Stambol. A 109.
- jenjićar, jènjičâr*. Tu ima svašta mnogo od tvojijeh i mojijeh dedova i pradedova zvanih Jenjićara (novi dobitak), što ih je još sultan Fati Mehmed iz Bosne kao robove doveo u Stambol, te ih isturčio, i nazvao ih imenom Jenjićari. A 70.
- jòk*. Jok vala. M 8.
- jòrgan*. Jedno uho pod njim k'o postelja, a drugim se pokrio k'o jorganom. A 94.

K

- kâbil*. Čuva se da je kabil (moguće) da ni na mrava nogom ne stane. A 58.
- kabûliti*. To ne mogu kabuliti. H 165. Ne kabulim da sam od tri pare. A 112. Ja to sve kabulim, ajde, umidi u dućan. A 67.
- kâda*. Bego ne bi bio sa svojom starom kađom. H 176.
- kadâjif*. Bio je lijep k'o zarif, a sladak k'o kadajif (poslastica). A 43.
- kâdija*. Pa i same kadije, kad ću čuli za Arifa... A 56.
- kâdin, kâdijn*. Dok evo ti kadina većila (zastupnika). A 82.
- kâduna*. Upitam jedne moje kône, al' dobre kadune. A 51. Da mu ja dovedem novu kađunu. H 175.
- kâfa, kâhva* (= kafana). Otalen na Kum kapiju u kafu. A 65.
- kâjt*. Kajta (zapisa) nemam nikakva, samo sam upamtio što mi je mati pričala. M 33. Tražio sam po kajtima (spisima) svoje pravo, ali ga još nijesam dobio. A 76.
- kalabâluk*. Nije kakva kalabaluka (množine), nećeš se prejesti. H 147. Kakav je to kalabaluk (mnoštvo)? H 162.
- kâlem*. Čatib kalem zaoštrljio. M 32.
- kalamiti, kâlemiti*. On presađuje i kalami voćke, obrezuje loze. H 128.
- kâlfa*. Ona je kazaski (gajtandžijski) kalfa. H 120.
- kâluf*. Izvadi britvu iz kalufa i otvori je. M 25.
- kâlja*. Tu ti je čevap, kalja, sarma. H 163.

- kamarija, kamerija.* U tom se začu s kamarije (hodnika) ljuti glas stare Dude. H 133.
- kanđra.* Očima prevaljuje k'o zaklan vo u kanari (kolnici [= klaonici]). H 120.
- kānāt, kandaat.* Živeći s kanatom (umjerenom), još sam nešto očuv'o starevine. A 77.
- kānat.* Ti se sakrij za kanat (krilo vrata). H 125.
- kandērisati.* Rada bi bila da curu kanderiše (privoli), al' badava. H 136.
- kāpija.* Šta će jadnica, već prihvati za božiju kapiju, poče se dobro bogu moliti. H 179.
- kāraduzen.* Zakucao bi pod pendžerima karaduzen (velika i mala tambura) ili bugarija. H 119.
- karšilāma.* Pošalje car dvadeset selamora (momaka), da Arifu karšilamu (dobrodošlicu) učine. A 110.
- kāsapnica.* Čini mi se da ne idem kući, već na kasapnicu, kao ovca pod nož. M 13.
- kasāvet.* Zar u veliku kasavetu, pa mi prođe dan, k'o da dlan o dlan udariš. M 21.
- kasāvētlī.* Ti si aga nešto vrlo dertli i kasavetli (tegotan i brižan). M 16.
- kāstīle.* Zahidinica će kastile podkopati kašikom uzvišeni pilav. H 149.
- Kāsum.* Od Kasuma (Mitrov-dana) do Edreleza (Đurđev-dana) nije ni mnogo, upravo punijeh šest mjeseci. A 64.
- kāšika.* Beg prislonio kašiku uz duvar, a opružio ruke niza se — umr'o. A 80.
- kātīlskī.* Vod'te ga u katilsku (krvničku) magazuu, a tu ženu u ženski haps. M 27.
- kava, kāhva* (=napitak). One bi mu šećerli kavu i medeno šerbe iznosile. H 126. Kad kavu piju ko da u njih davo umide. H 149. Bego bi se svratio u kahvu, to bi posidio i popio orcu kahvu. H 172.
- kavez, kāfez (kāfas).* Ona je ko tica u kavezu. H 143.
- kāzan.* Poče komade mesa bacati u kazan. A 89.
- kāzāskī.* Ona je kazaski (gajtandžijski) kalfa. H 120.
- kāzāz.* Sva se mračna čaršija digla pa i kazazi (što grade gajtan, dugmeta i dr.) M 13.
- kēsa.* A šta će ti ova kesa i ovaj iščupani pamuk? A 72. Ja bih je dao za sedam kesa. [Objašnjenje u fusnoti: Jedna kesa 500 groša (41 forint i 64. novčića). M 23.
- kēške.* Ide k'o rodino keške (jelo). H 125.
- kijāmet.* ... jer se bojim da ne udarim na kakav kijamet. M 11. Sad će mi nastati kijamet (zabura, gungula), mislim ja u sebi. M 8. Ti će ljudi živjeti u potcni vakat i dočekaće «kijamet» i strašni sud. M 3. Kad dođe kijamet, onda će se znati, koja je vjera pribranija. A 71.
- kiter, kitir.* Momci kupuju, piju, proljevaju, kitere (kokice) prosipaju. H 117.
- kiterdžija, kitirdžija.* Šećerdžije, kiterdžije, šerbedžije nude. H 117.
- kodoš.* Saprala crno bjelilo, što su je moji kodoši (provodadžije) namazali. M 8.
- kolājluk.* Ali će mu biti s kolajlukom na pošljetku. Da Bog da s kolajlukom (lakoćom) i da dođe na vakat. A 52.
- kōmšija, kōnšija.* Dok zaboli i mene i mog komšiju. A 57. Da se komšije počaste šerbetom. A 63. Čušte l' ljudi i komšije šta ona žena meni reče. M 22.
- kōna.* Odem da upitam jedne moje kōne, al' dobre kadune. (Akcent od N. B. — trebalo bi: kōnē ili, starosarajevski, kōnē.) A 51.
- kōnak.* Sto ti konaka kuća dalje od mene! A 80.
- konšiluk, komšiluk.* Djeca u mejtefu, pa i ona u konšiluku, preziru ga. A 46.
- kōnšipka.* A kad dođe do kconšipaka, lupnu dva-tri put. H 145. Otvori kconšipke. H 145.

- kórān, kūrān, Kūr'ān.* Ja sam čula od hodža da u koranu piše, da je veliki đunah (grijev) za mrtvijem plakati. A 51. Osim kurana proučio sam još nekoliko musafa. A 70.
- krpedžija.* Što sam čuo od Mula Mehe krpedžije. M 4.
- krsmet, kismet.* Šta bi još moglo biti da mu krsmet (sudba) ne potrefi tako dobra čovjeka. A 75.
- kühvet, kúvvet.* Vidješe da je Bego još u kuhvetu. H 178.
- kürbān.* Pa su smaknuli Turci jedno Srpče kao kurban (žrtva) svatovima. M 33.
- kutârisati se.* Jeda se danas odavle kutarišem. M 29. Da je se kutarišem (izbavim), slagah joj. M 18.
- kutarisâvati.* Kutarisavaj (oprosti me), ako si po Bogu sestra. A 52.

L

- lagaf, lâkab.* Bego Bunardžija kopa bunare i čisti ih; to mu je prvi zanat, sa koga je i lagaf (podriješlo) dobio. H 127.
- Lajih lake ilela; Lâ ilâhe illal-lâh.* Lajih lake ilela (jedini je Bog pravi Bog). A 93.
- lakrdija.* Ona mi sa svojijem lijepijem lakrdijama (riječima) skide svu tugu i strah. A 52. Svaka ti lakrdija (riječ) vuče batinu. H 123.
- lešina.* Ljudi kad jedu poklope se po sofri ko gavranovi po lešini. H 149.

M

- magâza.* Vod'te ga u magazuu! M 35.
- magbûl.* Ovo je magare od najboljeg soja magaradi, oni su ovdje u Stambolu vrlo skupi i magbul (drže se rado). A 68. Kad ti Bego nije magbul (u volji). H 160.
- mahal, mâl.* Svaki mahal (imanje) na svoga sahibiju (gospodara) malik je. A 45. Da bar ležim za dug, ili da sam svjetski mal pojeo i top izbacio. M 36.
- mâhala.* Imami i dede po mahali (ulici) — svi ga miluju. A 46. Taj je dan po svijem mahalama (ulicama) i sokacima i muško i žensko na noğama. H 117.
- mahalêlija.* Naskočiše mahalelije (susjedi, ljudi iz jedne mahale). M 4.
- mahna, mâna, mahâna.* Inčariti (odreći) neću, nit božijem stvoru mahnu nalaziti, jer je to đunah (grijev). H 140. Nije Begi nikakve mane. H 160.
- mâhrama.* Izvadi svoju bijelu mahramu, pokrije ga, pa otrgne kukati. A 81.
- malahiće, melâiće.* Onaj koji mi je dušu po malahićetu posl'o. A 55.
- mânda.* Prevuče mandal preko vrata, a ključem ih iznutra zabravi. H 141.
- mângala.* Bijaše zirni dan, pa taman mula Meho naložio mangalu. M 4.
- mâniya.* Sjećam se jedne manije (izreke), što nam je hodža kaza. A 56.
- Mârmara.* Ispod Hajnoroza, preko Marmare, u gordi Stambol. A 65.
- mašahla, mâšallâh.* I ni jedne ne bi da ne reče: mašahla (ne budi uroka) i po tri puta mašahla. A 52.
- mâše.* Uzeh maše, razgrnuh vatru. M 13.
- mâvi.* Srez'o mu je od mavi beza dimije. A 73.
- medrêsa.* A kad Arif malo podraste, mati ga dade u sarajevsku gazi Usrefbegovu medresu (bogoslaviju). A 44.
- mêdžlis.* On je sve sjedio u medžlisu (u sudu, u sjednici). M 34.
- mêđer.* I baš je meder umro, nije se šalio. A 80.

- međuđ*, *Méđžūdž*. Muž neće se zvati mužem već »međuđom«. M 3.
- megára*. Nije dobro vidjela, pa propale u megaru (jamu). M 14. Kako je idući za njim propala u megaru (jendek). M 18.
- mehrabá*, *mērhábā*. Nazvaše jedna drugoj mehraba. H 145. Mehraba, pa je potegnu za ruku. H 152.
- mehram*, *mērām*. Meni je samo mehram (drago) da za mojom sofrom rekneš bismillah. H 147.
- mejít*, *mějít*. Otac joj čuva mejite (mrtvace) pred begovom džamijom. M 5.
- mejtef*, *mèktef*. Ali nešto mu omrznu medresa, ostavi je i ode u mejtef (školu) kod careve džamije. A 44.
- melahić*, *melahiće*, *melaiće*; *melaić*, *melaike*. On zamoli gospodara Boga, te ga melahići (anđeli) nanovo ničah učiniše sa lijepom Amkijom, džanetskom hurijom. H 181. Alah, koji mi je dušu po melahićetu posl'o te sam u tvojoj utrobi oživio, onaj mi je onoga časa i nafaku dao. A 55. Jer mi je dragi Bog posl'o dušu po melajićetu (anđelu) da bude još koji više rob na ovom svijetu. A 52.
- mērdžān*. Samo imadaše u rukama tespilj od merdžana. H 137.
- merkes*, *mērkež*. Zovu te u merkes! (policija). M 17.
- mesela*, *mes'ela*. Malo koji dan da nam neće po koju meselu (zagonetku) izirabiti. A 58.
- mēštve*. Kupio mu crne mestve i crvene firele. A 73.
- mēžūr*. Meni će i u mezaru (grobu) rana na srcu biti. H 135.
- minderluk*. Kadija sjedi na minderluku. M 32.
- mīrašćija*. Ti si moj mirašćija (nasljednik). A 77.
- mīrāž*. Miraz ti je suviše golem — moreš ga ponijeti u džepu. H 133/134.
- mizdrak*. Kadnokad bi se poteg'o i kuke, klipka, koplja i mizdraka, ali uzalud eva snaga i naprezanje njegovih drugova. A 43.
- mōšūr*. Glave će ljudske biti kao jabuke, a noge kao mosuri. M 3.
- mosurić*. Prebacuje namotane mosuriće žutom svilom jedan preko drugog: plete gajtan i šuti. H 120.
- mubareć*, *mubárek*. Namislio sam prodati kuću, pa da ove mubarek (svete) dane provedem. M 23. U tom zagruhaše topovi s grada, mubarek ramazan oglasi se. M 22. Kad se lijepo namjestila, otpoče mati iz svojijeh mubareć (svetijeh) usta. H 122.
- muhabetiti*, *mehābetiti*. Ona trojica što su sa mnom muhabetili (družili se, razgovarali), bijahu bradati. M 29. Kažem ti šta se tamo muhabeti (priateljski razgovara). H 175.
- muhalebija*. Gledao sam gdje jedu muhalebiju (slatkiše). M 9.
- muhtija*, *mūftija*. Jednog dana kad je muhtija (vjerodostojnik) davao ders (slovo) u carevoj džamiji. A 46. Eto muhti efendija, koje su godine i kako je mali, a neki dan je hatmu proučio. A 47.
- mūhur*. Nek pritisne muhur ja prst na svoj istintah. M 35.
- mūhur sāhibija*. Svi šute, dok muhur sahibija progovori. A 86.
- mujēzin*. Istom mujezin zanijetio i ruke dizao. A 74. Sve hodže, mujezini (što uče na džamiji) — svi ga miluju. A 46.
- mukadem*, *mukāddem*. Vidi mu šala mukadema, lijep k'o u agića. H 129.
- muktar*, *mūhtār*. Malo prije mi je kazao mahalski muktar da ima dženzaza (mrtvac) pa mi je valja otići i opremiti. A 72.
- mūla*. Što sam čuo od mula Mehe krpedžije. M 4.
- mūmin*. A šta je to, mumine, ako si turčin? H 162.
- munáfik*. Ono je munafik žena, ona je svemu tvome kijametu kriva. M 32. Ona je žena veliki munafik (mutljivica). M 22.
- munasip*, *munāsib*. To bi bilo za mene munasip (lijepo). A 143. Platiću ti

- koliko je za mene munasip (shodno). M 12. Pođe nekoliko dana razgledati šta bi k'o za njega ponajmunasipnije (najbolja) bilo. A 82.
- muntažir*. A ja onda sama u sebi rekoh: — na dobro, ako Bog da! — na moga sina Arifa, bio mu muntazir (podložan)! A 55.
- múrād*. Bog mi je murad (želju) ispunio. H 163.
- murāfa*. Ajde ti gore, imaš murafu (raspravu)! M 31.
- mūsāf, mūshaf*. Osim kurana proučio sam još nekoliko musafa (bogomoljna knjiga). A 70.
- muševak mušebak*. Popao je prah po pendžerima i muševcima (šakukatrama) od prsta. H 119. Opazio je Arif da su nekoliko mušebka škripnula. A 73. Samo bi svoje veliko oko na mušebak bacio. A 73.
- mušterija*. Ljuta je što joj Ankiji mušterije nema. H 120.
- muštulukčija, muštulugadžija*. Kad se već primače Stambolu, pošalje muštulukčiju da caru daju aber (glas). A 109.
- mutemekin, mutemèkkin*. Jesi li ti mutemekin (stalno) iz Sarajeva, ili si došlo? M 32.
- mutlak*. Ko prvi na tu vodu nagazi [,] mutlak (zaista) će iz bolesnika džin izići i unići u onoga što je pregazio preko one vode na raskršću. M 6. Da sam ja tako strašan sam snila, mutlak bi se ubrijala. A 114. Mutlak mu je žena od gospodske familije. M 30.
- muvekit, muvèkkit*. Bog ti sam zna i veliki murvekiti (astronomi) kad će se opet sastati [Đurdev-dan i hadžilar-bajram, A. N.] H 118.

N

- nafaka*. Kazaće ti je li ti s njom udugo nafaka svezana. M 15. To joj bi potonja nafaka (hrana). H 180. Tvoja je nafaka (prehrana) golema. A 47.
- nāhija*. I ja sam iz Bosne, i to iz tešanjske nahije. A 76.
- nākastiti*. Nakastim li što god, ono će biti. A 144.
- nālet*. Ovi su vaši magarci beztraga nalet. A 68. Čim tebe odvedoh, nalet te Bog učinio (nakazio te Bog), odmah mi se to trefi. A 80.
- nām*. Ta je kahva bila vrlo na namu. H 172.
- nanišaniti*. Hoće da zna kud je to mati njezina nanišaniła. H 121.
- nasijat, nasihat*. Sve ženske nasijate (savjete) na stranu! A 107. Uvratu se materi da primi od nje nasijat (savjet). A 87.
- natajniti, natājniti*. Nastaje dobri dani, što nam ah je gospodin Bog u životu natajnio. A 56. Nek i sa mnom dragi Alah promisli i sreću mi natajniti. H 150.
- neise, nejisi, nējse*. Osveti li mi se Ankija, osveti, ama neise (što mu drago), šta bi, bi. H 177. Nejsi, kako mu drago, nećemo više o tome govoriti. H 167.
- nekádar*. Ne vidiš li da sam već ostarila i postala nekadra i nemoćna. H 122.
- nēna*. Zar da mu ja tepam, što će me nenom zvati? H 165.
- ničāh*. Izaberem dvojicu ljudi te poslah kod kadije, a muktar ispred one cure, te se ničāh (vjenčanje) učini. M 7. Nek vam bude ničāh s ugurom i bahtom. H 167. Kad te uzo na vrat i ničāh učinio (vjenčao). H 124. Tri dana po ničāhu (vjenčanju) bilo. A 51.
- ničāh parāsi, ničāh teskera*. Kadija čim primi ničāh parasi, odmah dade i ničāh teskeru. H 156.
- nijet, nijjet*. Dovede jednu sirotu curu iz konšiluka baš na taj nijet (namjeru).

O

- obispātiti*. Odma se tu obispati (posvjedoči) i ikrar učini. H 156. Pozvaše je da obispati (zasvjedoči) kod kadije. M 28.

òdaja. Potuca se po ÷aršinskim odajama k'o pašće ispod ÷uprije. H 136.
òdžak. On obori i satra odžak janjićarski. A 71.
òferçiti. Ja tu večer nijesam mogao ništa oferçiti (urvidjeti). M 7.
òka. Odvali se strana zemlje sa vrh bumara, bog ti zna koliko oka. H 176/177.
opiláviti. Da bog da pa da naskoro opilavimo. H 144.
osánisati se. Ja se jutros osanisah (dosadi mi) s tobom se nadgovarajuçi. H 132.
otárasiti. Idi pa to jeçncm otarasi (ovrši)! H 144.
ovèremiti. I stara je Duda overemila (oboljela) na srcu. H 170.

P

páje. Biçeš na velikom pajetu (stepenu). A 47.
pámuk. Ova kesa i pamuk to se zovu ÷efini (bijela kesa od beza u što se mrtvi uvije). A 72. Nije ni u jajetu okupan, ni u pamuk i svilu dočekan. A 44.
pára. Od pare danas ništa draže nema. A 57. Nije šala, dvije [narançe] za paru, a u Sarajevu groš jedna. A 64.
paša. Teško selu kuda paša prođe. H 140.
pašinica, pašinica. Mati mu kaza da se s jednom pašinicom pogodila da bude djeci dadija (pomajka). A 63.
pázár. Odmah bi je spodbila i odkijela na pazar, pa što bi za nju dobila, od toga je hranila i sebe i svog jedinjka Arifa. A 45.
pazáriti. Što bi za dan pazario. A 82. Dobro će taj dan svaki pazariti. H 117.
pèke, pèkè. Peke (dobro), Arife, kad ti je mrsko, neću te ni nagçniti. A 68.
pèndžer. Meni se ona ne da ni na pendžer pomoliti. H 148.
pengámber, pejgámber. Dok me pozva pravedni Isah pengamber preda se. M 37.
pengamberski, pejgamberski. Što mi je odvalio sinle, pengamberska je ruka sretna bezbeli. M 37.
peškír. Kad Bego ustade i uza avdest, a ona peškír drži pored njega. H 171.
piláv. Prevali kašikom pilav na Beginu stranu. H 141.
píta. Od tog pita ne more biti. H 123.
podžiniti se. Mrtvac se podžinio (polampirio), te koliko vrisnu [,] i haždrazil (arandel) bi se prep'o. A 74.
pohásiti se, poásiti se (= osiliti se, odmetnuti se). Nèk se sprema, jer se Crna Gora opet pohasila. H 126.
popišmániti se. Kad to ÷uh, bih se valah popišmanio (odrekao se, pokajao se) od ženidbe. M 7.
premedet, bremedèt. Uh! premedet (za ÷udo), moja draga konšinice. A 53. Uh! premedet (za Boga), mati, zar me nemaš ni za koga drugog dati? H 129.
prođšikovati. Da malo prođšikuješ. H 124.
púla. Valja nešto kuçi pçnijeti, a para pula nema, ama za iladža. M 22. Ama pare pule nemam. M 23.

R

ráfa. Pope se do rafe [,] pride gdje moja brijaja britva stoji. M 25. U dućanu mu nekoliko rafa u vis ispravljenih, u njima naslaganih ÷itaba, a u jednoj rafi puna natrpata ham pamuka. A 67.
ráhat. Oj kuçice, moja slobodice, u tebi sam rahat i vesela! H 165. Ja jedva dočekah da se malo rahat učinim (raspoložim). M 29.
ráhmet. Da me svojom rukom u zemlju spusti i s alalom rahmet (s blagoslovom pokoj) preda. A 76/77.

- rahmetli*. Njko joj ne mogaše oka vidjeti iza njezinog rahmetli (pokojnog) muža. A 45.
- rāja*. Šta su vjerni radili, a šta nevjerni, zvana raja trpili. A 71.
- ramázān*. To ti je prva večer ramazana. M 22.
- ratluk, rahatluk*. Ne zna se od velikog ratluka i veselja ni ko pije ni ko plaća. H 117. I tako provedem tu noć brez kijameta u rahatluku. M 10. Ode kući da uživa rahatluk na ovom svijetu. H 169.
- reisul-ulēma*. Što ga zovu reisul ulema (vjerski poglavica). A 48.
- rešedija*. Draga mi ko rešedija (slatka pita). H 153.
- reziliti*. Stani, neno, nemoj me odma reziliti! H 167.
- rsuz, hrsuz*. Vidiš gdje mi se smrt kradom privlači kao rsuz u kuću. A 76.

S

- sábāhile*. Otiš'o je sabahile, još u zoru. H 145.
- sadāka*. Nije to bakšiš, već ti je kadija poslo sadaku (milostinju) A 46.
- sāhan*. Sahan po sahan prazan dignu na stranu, a pune među preda se. H 141.
Na tepsiji ima deset sahana poredanih jela. H 162.
- sāhat*. Tako bi Arif po čitave sahate u bašči proveo. A 48.
- sāhibija*. Svaki mahal (imanje) na svog sahibiju (gospodara) nalik. A 45.
- sakrlisati se*. Arif se prvijeh dana u Stamboku sakrliso (unespok[o]jio). A 65.
- sāmār*. Ne stide se male lađe da sijeku svojijem samarom površinu morsku, kao dželat osuđenog na smrt. A 66.
- sāmjan*. Hadžije sretno dođu na Čabu, no mnogi tamo i ostaše, jer ih pobi samjan (samum). H 181.
- sāndžak*. Ta je riječ amo došla iz Novopazarskog sandžaka (oružja); [Tako piše, a očito je štamparska griješka, mjesto koje je trebalo stajati: okružja]. A 50.
- sārāf*. Uniđi u sarafa (mijenjač!), što pare mijenja. M 6.
- sārma*. Tu ti je čevap, kalja, sarma. H 163.
- sāruk*. Nekı se za saruk zakıtio. H 118.
- sēfāh*. Kako su ti oči upale u glavu, bogme nisu od zgone i sefaha (zadovoljstva), već od nezgone i nemrsa. A 123.
- sēfte*. Ajde hvala Bogu puče sefte [prvina, prvi pazar]. M 12.
- sehiriti, sējiriti*. Tu bi zasio sehiriti sinje more. A 65.
- sēlām*. Čim mu proljeće nazove selam (pozdravi ga), on presaduje i kalami vočke. H 127.
- selāmet*. Rek'o je da se mučim i tražim selameta (sreće). A 56. Moje crnilo ima selameta (mira, sreće). M 9. Imaćeš i selameta, ama dok pretrpiš veliki kijamet. M 17. Usniti pengambersa, to znači selamet.
- selāmōr*. Pošalje car dvadeset selamora (momaka) da Arifu karšilamu (dobrodošlicu) učine. A 110.
- Selānik*. (= Solun). A 64.
- selānički*. Vrljajući po selaničkoj čaršiji posluži se prvi put turskim jezikom. A 64.
- sēlvija*. Tankovijast ko selvija. A 73.
- sēpet*. Sepet stranjak pun ćumura. M 30.
- sērmija*. Ima svoju kuću, a i sermije je još preteklo. A 82.
- sevap, sēvāb*. Veliki je hajir (sreću) i sevap (dobrodetelj) učinila stara hanuma Fejizagina. H 174.
- sevđāh*. Omahaje ašik na ašika, sevđah (dragi) na sevđaha. H 117.

- sevđđluk*. Od sevđaluka ne biva sit trbuh. H 134.
- sičan*. Dala bi mu sičana da se otruje kad kletvu gazi. H 177.
- sijaset*. Mi bez nje odavle ne izlazimo bez velika sijaseta (rugla). A 101.
- sinija*. Odmah postavi siniju da večeramo. M 11.
- sinle, sille (silla)*. Onda zamahnu rukom te mi odvali sinle. M 37.
- siper*. O džine, ti nalete i siperu! M 6.
- söfra*. Rodica ga zastavila, pa su sjeli za sofru te ručaju. H 141.
- softa*. Ko ti gleda još u jednog softu (bogoslava) u Stambolu kad ih na hiljade imade. A 73.
- söj*. Zar još u magaraca soja ima? A 68.
- sökäk*. Jednako je tumarao po svima sokacima. A 65.
- sömün*. Po deset somuna na Carevoj ćupriji pašćadima podijeli. A 58. Dva ćevapčića i somun, to mi je zar hrana? H 135.
- spahiluk*. Oduzeše mi sve timare i spahiluke. A 76.
- Stambóljia*. Da nije daleko Stambolijama mogli bi ga što o vjeri često upitati. A 47. Prekuvana si ti Stambolija. A 79.
- sültän*. Sultan Fati Mehmed. A 70.
- sültän-hänüma*. Zove te nova sultan-hanuma. A 111.
- sultánija*. Sultanija bi sutra mogla postati. H 119.
- súra*. Dođe sura i na me. M 30.
- süret*. Rek'o bi po tvom suretu (obličju) da si rodom iz Bosne. A 67.
- suvai, süäl*. Ode na onaj svijet bez ikakva suvala (pitanja) upravo u dženet. H 180. Kako će pred Gospoda čist stati, pa prez suvala (odgovora) upravo u dženet (raj). [Pogrešno stavljeno značenje »odgovora« mjesto »pitanja«.] A 57.

S

- šajit, šáhit*. Hoću li ja šajit biti ispred tebe na božijem šerijatu? H 159. Valja ti da budeš šahit (svjedok). H 159.
- šášan*. Pravi je šašan (razrok). A 100.
- šéčer*. Kad bi počeo govoriti, sve bi rekao da mu med, ja li šećer iz usta kaplje. A 43.
- šecerdžija*. Sve se to lijepo izmiješalo: šecerdzije, kiterdzije, šerbedžije niču, nude, deru se k'o volovi. H 117.
- šeh*. Tuj bijaše jedan šeh (kaluđer). A 58.
- šeher*. Šeh Sarajevo.
- šehit*. Ako Bego bude šehit (svetac), onda ne velim ništa. H 129.
- šerbe*. Samo da ljepše i slađe šerbe (med s vodom razmućen) konšijama dadne. A 46.
- šerbedžija*. Šerbedžije nude, deru se k'o volovi. H 117.
- šerbetnjäk*. Kad ga stara Duda ugleda, šerbetnjak primače uz vatru. H 166.
- šerijat, šeriat*. Hućum će mi biti po kuranu i po šerijatu. M 37. Hoću li ja šajit biti ispred tebe na božijem šerijatu? H 159.
- šičär*. Veliki će šičar (poklon) zadobiti. A 83.
- šiljte*. Izvali se na svilenim šiljtetima, nasloni ruke na jastuke. A 113.
- šücur*. Šučur (hvala) Bogu dragom, sita sam. H 123. Eh šučur (Hvala Bogu) kad sam ti ugodila tabijatu. M 12. Da bude još koji više rob božiji na ovom svijetu, da ga hvali i šučur mu čini (blagodari). A 52.

T

- tāban*. Odvalite mu 25 degeneka po tabanima. M 19.
- tabijjat, tābijāt*. Taki je u cara tabijjat (ćud) A 85. Jedna mi je bila po ćudi i ugadala mom tabijatu (naravi, ćudi). M 4.
- tābūt, tābut*. Metnuše ga u tabut alah rahmetile. A 73. Mrtvac iz svega glasa vnisku i prevrnu se u tabutu (mrtvačkom sanduku). A 74.
- tahta*. Kad je ugleda kroz frž od tahte, počеше mu mravi uz leđa ići. H 174.
- talāmbas*. Istom jednog dana zalupaše talambasi po mahalama i po čaršiji. H 126.
- tāmām, tāmān*. Tamam (dobro), tamam, kabulim (pristajem), reče haznadar A 86. Tamam Arif iziš'o iz carskog dvora, a njemu pristupi haznadar. A 87.
- tarana, tarhāna*. Na srijedi puna časa tarane, po vrhu sama mast pliva. H 163.
- tāvan*. Novo sito o klinu visi, a starijem se mačad po tavanu zabavljaju. M 10.
- tečmil, tēkmīl*. Sve mu je tečmil (potpuno) k'o u ljudi i pravijeh Turaka. H 131.
- tēkne*. Naberite podosta pelina sa žilama, pa u teknetu istucite. H 178.
- teknēšce*. Mačka mi se u mlječar uvukla, pa jedno teknešce mlijeka prevalila. H 151.
- telal, tēllāl*. Otale već idu glasovi na sve strane i u ostale kahve, ne trebaju drugi telali. H 172. Najposlije se smiskim, te starom telal-agi na dućan. M 22.
- temena, temēnā*. Haznadar se pokloni, učini jedno temena (pozdrav) s pete do na vrh glave. A 85.
- tepsija, tēvsija*. Na glavi mu velika tepsija, a na tepsiji ima deset sahana. H 162.
- terāvija*. Ja onda uzeh fenjer te odoh u džamiju da klanjam teraviju (Izvanredna molitva, što se samo uz ramazan klanja). M 24.
- terbije*. Bimbaša me za to i terbije učinio. M 20 [Ovdje po smislu: kaznom me popravio. A. N.].
- terda, tērdāh*. Spustim gotovo na terda (mali sto na kom se radi). M 12.
- tērtīb*. Nemoj da jedno drugom taj tertīb (raspored) pogazimo. H 176.
- tertībli*. Mutlak mu je žena od gospodske familije, dok je onako tertibli (uredno) grah uredila. M 30.
- terzijān*. Kad bi čula da tenzijan preko žica mlati. H 119.
- teslīmiti*. Uze po ruke i momke i djevojke i svakom teslimi (predade) po jednu. A 104.
- tespilj, tēspīh*. Sve pred nju izlazio Bego sa onim crvenim tespiljom. H 138. Ostavi tespilj (brojanice) na čivaju, pa sjede do matere. H 122.
- tevajir, tevārīh*. Voliš li da ti štogod dam da učiš o dinu (o vjeri) ili voliš o tevajiru (o starini). A 70.
- tēzgere*. Odmah brzo nađeše tezgere, te Begu u tezgere pa kući. H 177.
- tīlsum*. To je asli tīlsum. H 141. Cura belōim zna moj tīlsum. A 107.
- timār*. Moji su stari veliku zemlju i timare imali. A 76.
- timār* (= timārēnje, njegovanje životinja). Dok bi tebe (magarac) u timaru obik'o, prošlo bi mnogo vaktā. A 68.
- timāriti*. Ni bosanskih magaraca nijesam timario. A 68. Timariće ga moja velika djeca (žene). A 68.
- tōbe*. Tobe je učinio (manuo se) od svašta. H 180.
- tōkmak*. Pretučem donparu tokmakom (maljić sa kojim se koža razbija) pa spustih gotovo na terda. M 12.
- tōmruk*. Sad ću te u tomruke (klade) i u dolaf metnuti. M 17.

- töp. 1.) Pa će me u top metnuti, što sam okasnio. A 62. 2.) Dvije tri rafe, top na topu leži bijelog beza kao snijega. A 67.
- tuafli, tuháfli. To je baš tuafli (čudno). H 158. Ja se ne mogu načuditi tome tvom nekakvom tuafli (smiješnom) govoru! H 139.
- tulum. Podaj im još deset tuluma (mješina) vode. A 102.
- turbān. Turban mu veliki na glavi. A 66.
- türbe. Lijep je to zanat, pada joj para kao u turbe. (Grob gdje gori kandilo, a pored turbeta stoji jedan sandučić u koji svijet baca pare.) M 6.
- turli turli, türłu-türlü. U ostalijem sahanima turli turli (mnogo) jela. H 163.

U

- uašlučiti, uhášlučiti. Samo da se ja sad uašlučim, jer nemam šta potrošiti. M 23.
- üğur. Samo nek je s ugurom i s bahtom! H 161.
- üğuralā, üğur ola. Ugurala (Sretan put) komšija, reče mi kad pride. M 24.
- ugürli. Neće mu ugurli biti. H 176.
- ugürsuz. Šut', ugursuze jedan! M 33.
- uhisati, uisati, újisati. Sve na njemu fino stoji i uhiše mu svašta. H 140. Uiše mu sve, što god je na njemu stoji k'o skovano. A 73.
- újagmíti. Ama ko bi od đavola újagmio riječ i opravdao se pred ljudima. M 26.
- ukabúlići. U sto zlijeh časa ukabulih (pristadoh). M 5. Ne bi mogao to nikada ukabuliti (pristati na to) pružiti ruke niza se. A 61.
- ukájititi. Ja sam već i ukajitio da ona nije tvoja. M 39.
- usrkletiti se. Šta si se usrkletila? H 147.
- uvatániti se. Šukunded se poturčio i ovdje uvatanio (smjestio). M 32.
- Uzun čaršija. A 65.

V

- vakat. A sada, ovoga vakta i zemana pošlo sve na tanje i na manje. M 3. Od šta vakat, od tog i vrijeme. H 141.
- vakuf. Još mu je žalije, što ne umjede i on pukućstva begova ukriti, već sad da ide u vakuf. A 82.
- vālā, vālāh, vālaha, vällāhi. Kad to čuh, bih se valah popišmanio od ženidbe. M 7. Ti ćeš valaha roditi muško dijete. A 53. Jok vala, ja to ne mogu ni pod kakve pare ukabuliti. A 61.
- vatan. Gdje ti je vatan (stan, domovina)? A 91.
- váz. Neki dan, kad nam hodža vaz davaše, sjećam se jedne manije (izreke), što nam je hodža kaza. A 56.
- većil. Dok evo ti kadina većila (zastupnika), pa sve što bi po kući iskupi. A 82.
- verem. Sveza verem na srcu, poče se sušiti i kašljati. H 179.
- vézir. Četiri sam cara zapamtio; biše i prodoše, a velikijeh vezira, ni broja im ne znam. A 76.
- vilájet. Koga smo god u taj vilajet (pokrajinu) poslali, nije se vratio. A 86.

Z

- zabadáva. Opet se prevrnu na drugu stranu, ne bi l' kako god zaspala, al zabadava, ne more pa ne more. H 163. Sve lijepo i fino miriše, ali zabadava kad je nena sita. H 163.
- zaftija, zaptija. Ja pred dućan, kad jedan zaftija pred njim stoji i čeka. M 17.

- zahášati.** Mi zahašamo (zaniječemo) da nijesmo. M 28.
- zahira.** Donese hljeb i drugu zahiru. M 11.
- zamândaliti.** Hodi ti zamandali vrata! H 140.
- zâmbak.** Pa bi sio kraj zambaka (krina). A 48.
- zânât.** Neće ga djevojka dok ne zna makar kakav zanat. A 83.
- zanijetiti, zanijetiti.** Klekni preda me, pa zanijeti da se Bogu moliš! M 37.
- zârif.** Moj lijepi, zlatni Arif, ti si materin zarif (lijep), al si joj sladak k'o kadajif. A 55. U jedne sirote žene bijaše sin Arif, bio je lijep k'o zarif... A 43.
- zečât, rêçât.** Otklanjah dva zečata (veću molitvu). A 54. (Ovdje je očita štamparska griješka ili je pisac krivo čuo riječ rečât. Ova pogreška se ponavlja na nekoliko mjesta u knjizi.)
- zêjtin.** Svako ćeš ga jutro i veče iztimariti i zejtinom izpod repa namazati. A 67.
- zêmân.** A sada, ovoga vaktâ i zemana pošlo sve na tanje i na manje. M 3. Što muhtija rekne, to će biti makar kad u zemanu (vremenu). A 47. Prije bih rek'o da će doći vakat i zaman (vrijeme), pa ćeš zapovijedati. A 69.
- zêmbîlj.** Moje konšije vuku pune zembilje. M 22. Nek donese zembilj (korpu), kad dođe u veće kući. H 122.
- zêrde.** Tu je čevap... i zerde. H 163.
- zêvak.** Jedva čekaju da umru, da na onom svijetu zevak (zadovoljstvo) uživaju. A 59. Nijesam beli od zevka bijelijeh kosa postala. H 168.
- zîjâfet.** On je samac, pa će večeras na zijâfet (čast) kod svoje rodice. H 138.
- zîjân.** Ostaviš li što otvoreno, biće zijan, pa što bilo. H 151.
- zîjânçer.** Ona je veliki zulumçar i zijançer. H 151.
- zîjâret.** Zašto da ga mi ne obiđemo i zijâret (posjetu) ne učinimo. A 60.
- zîvt, zîft.** Osmo jaje, crno kao zîvt (crnilo od duvana u čibuku). M 7. U trećega brada crna kao zîft. M 29.
- zôr.** Poče pod njim poskakivati od zora (sile). A 93. Sve što bi on meni učinio, to bi na zor bilo. H 165.
- zulûmçâr.** Ona je veliki zulumçar i zijançer. H 151.

NAPOMENE UZ RJEČNIK

Velika većina riječi se nalazi u Škaljićevu Rječniku turcizama, ali ih ima nekoliko koje su izostale ili sasvim ili u značenju koje Škaljić nije označio.

ababa je vjerojatno štamparska pogreška za drugi dio kompozita ebedul-abada (u genitivu).

çok-šej, kompozit tursko-arapski, značenje ispravno naznačeno kod Besarovića: čudnovato.

dalgîç, deminutiv od tur. dalga — val, talas. Riječ se i danas čuje u sarajevskom govoru.

dikli. U pozitivu adjektiv bez mocije, a Besarović ga je upotrijebio jednom u komparativu, gdje se vjerojatno mijenja.

džehaira. Besarović je objasnio: dvorska gospođa. Ar. Imreetun ġehirätun — žena na visoku glasu, čuvena.

džeza, ar. nagrada i kazna. Besarović je upotrebljava u obliku *dezaħ*, a objašnjava riječima: kaštiga i globa.

džinajet, ar. istraga i istražni sud. Riječ nije živa u današnjem govoru u Sarajevu.

- Edrelez.** ar.-tur. Hizir-Ilijas < Hidirellez < Edrelez. Riječ *Hizir* znači zeleno i simbolizira ozelenjavanje prirode, a Ilijas je ime pejsamberskog zaštitnika mora.¹⁾ U XX stoljeću pada 6. maja po gregorijanskom kalendaru, u XIX st. je padoo 5. maja, u XVIII 4. maja.
- Edren-kapija,** Edirne kapı — Hadrianopolis, grč., kapı, tur. Lokalitet u Istanbulu. U stvari ne bi bio živi turcizam u našem jeziku, ali ga spominjemo, jer se nalazi u jednog domaćeg pisca.
- fajda,** ar. U Škaljićevoj rječniku nije zabilježeno i značenje koje ovoj riječi daje Besarović, tj. kamata, lihva.
- ferman jazija,** tur., vrsta arapskog pisma kojom su se pisali fermani. Običniji je izraz *hatti-divani(ja)*.
- feščija,** tur., čovjek koji »kalufi« fesoze. U B. se spominje u tekstu gdje može značiti ulicu u Istanbulu.
- gondže,** perz., pupoljak.
- hapsanski,** hibrid. tur.-sh. — ono što pripada hapsu, zatvoru.
- hakka kaduna,** ar. hakka — adjektiv bez mocije: istinita, prava gospoda.
- Hajnoroz,** grč., Sveta gora.
- jendibulhanuma,** tur. U Besarovićevu tekstu je značenje: glavna jendija uz mládu (sultan-hacumu) na prolazu kroz Istanbul.
- jigitluk, yiğitlik,** tur. U Besarovića zabilježen u obliku *idžitluk*, sa značenjem: junaštvo.
- lakab,** ar. Pravo značenje je: nadimak, prezime. Kod B.: podrijetlo.
- Marmara, gr.** Mramorno more.
- mutemekkin,** ar. B. je dao ovoj riječi značenje »stalno«, dok ona znači »stalni stanovnik, starosjedilac«, ono za što se dnevno govore u Sarajevu »jerlija« nasuprot riječi »otudašnji«, za koju B. ima »dóšlo«.
- natajiniti.** Hibr. hs-ar., korijen: tajin.
- nekadar.** Hibr. hs-ar., riječni oblik pridjeva kádar.
- nićah-parasi,** ar.-tur., pristojba za vjenčanje.
- nićah-teskera,** ar., »vjenčani list«.
- podžiniti se,** hibr. hs-ar. B. je dao ovoj riječi značenje: povampiriti se, odnosno pisano u sarajevskom dijalektu: polampiriti se.
- samar.** Jednom upotrijebljena ova riječ u značenju: kobilica na ladi.
- samjan,** ar., vrući vjetar, samum.
- sultan-hanuma,** ar. B. upotrebljava riječ u značenju: prestolonasljednikovicica.
- šašan,** tur. — razrok.
- tekešce,** tur.-hs, deminutiv od »tekn« — koritašce.
- zlatali,** hibr. hs-tur. — zlatan.
- U Besarovićevu tekstu ima i nekoliko cijelih rečenica na turskom jeziku. Navodim ih onako kako ih je on napisao, veoma opširno.
- Buda gečer jahu.** Puna je ljepote i prave istine, a to je mati: buda gečer jahu, pa nam je lijepo na naš srpski jezik izirabio i razjasnio, kako ćemo je svi dobro upamtiti i razumjeti. »Eto, biva, djeco«, veli nam hodža, »čujte što u ovoj maniji hoće da se rekne, buda gečer jahu, to vam je: i ovo će biti i proći. A 56. Riječ *manija* nije upotrijebljena na pravom mjestu ni ovdje ni na više mjesta u tekstu. Tu je zapravo, ako je već htio upotrijebiti turcizam, trebao staviti riječ »kelima« ili »čelima«.
- Deveden bijuk fil var.** Kako 'no se po turski kaže: *deveden bijuk fil var*, a to će reći: i od kamile ima nešto više, a to je slcn. A 59.

¹⁾ Kerim Yund: *Türkiye' de Hidirellez. Türk Folklor arařtırmaları*, No 130, cilt 6, Istanbul 1960, str. 2139.

Jenjičarlerin mahvuj telef ididžji sultan Mahmut hazretlerider. (Jenjičarima bi pokoritelj i zatr ih njegovo veličanstvo sultan Mahmut.) A 70. Ovo se u tekstu citira kao naslov jednog historijskog djela, čiji bi naslov pravo glasilo: *Yeniçarların mahv ve telef ediği sultan Mahmut hazretleridir.*

Vaktu ve zeman jeničarların tebeddulati (Za vremena Jenjičara i njihovog prevrata) A 70 — citira se također kao naslov jednog povijesnog djela.

Pored turcizama koje je Besarović nekad objasnio, a nekad ostavio kao općenito poznate riječi bez ikakva objašnjenja ima i nekoliko hrvatskosrpskih i drugih riječi koje je objašnjavao. Tako na pr.:

barhoba, hebr. U tekstu: *Jedan Cifut viče barhoba* (Dobro došao).

cokule. Na njima crna čoha i crne cokule (cipele).

kopile. Iz pakosti su ga čak kopiletom (nezakonitim djetetom) nazivala.

... Mako dalje ista riječ u obliku: *kopilan*.

Kovači: Objasnjenje u fusnoti: *Ulica u Sarajevu.*

pléta (vrsta srebrnog novca). U tekstu: *Izvadim joj po plete pa dadoh*. Objasnjenje u fusnoti: *2 groša, 16 kr(ajcara).*

šemendefer, franc. Objasnjenje uz riječ u tekstu: (željeznica).

trefiti se, germ. Nikad mi se nije onako *trefitlo* (dogodilo).

zägarija. U tekstu: *Skinem gunj zagariju sa ramena*. Riječ objašnjena u fusnoti: *vrsta gunjeva iz Zagare u Mačedoniji.*

ZUSAMMENFASSUNG

TURZISMEN IN DEN ERZÄHLUNGEN NIKO BESAROVIĆS

Die Turzismen sind — das gilt auch für Wörter aus der arabischen und persischen Sprache welche vermittels der türkischen Sprache in die serbokroatische kamen — in grosser Mehrzahl in der täglichen Umgangsprache wie auch in den literarischen Werken der Muselmanen aus Bosnien und der Herzegowina sind diese Turzismen näher der Aussprache der Türken, Araber und Perser als den bosnischen Christen. Darum wählte der Verfasser dieser Studie eine Sammlung von 3 Erzählungen, welche Niko H. P. Besarović zu erst in der serbischen Zeitschrift »Bosanska vila« (»Bosnische Fee«) in Sarajevo, in Jahre 1887 und 1888 herausgab, und im nächsten Jahr erschienen sie in Buchform, als nachgelassenes Werk Besarovićs mit einem Vorwort der Zeitschriftredaktion der »Bosanska vila«. Im Vorwort wird erwähnt, dass die Erzählungen »aus dem Leben unserer Mohamedaner genommen wurden, darum sind sie auch so voll Turzismen, wenn dieselben fehlten, würden sie die Hälfte ihrer Schönheit und Wichtigkeit einbüßen«. Das Buch war den Muslimen zugedacht in der Absicht ihnen das serbische Buch näher zu bringen.

Besarović — geboren 1841 in Sarajevo, daselbst am 5. 8. 1887 gestorben — gewann seine Grundbildung während der Türkenherrschaft in Bosnien, war Steuerbeamte in Sarajevo zur Zeit der Türkenherrschaft wie auch der österreich-ungarischen Okkupation. Er sprach auch türkisch.

Besarovičs Turzismen haben oft die für die Aussprache charakteristische Form der Christen, besonders wenn er sich um den Laut *h* handelt, z. B. *bijuzur* statt *bihuzur*, *ajde* statt *hajde*, *alal* statt *halal*, *haval* statt *ahval*, *izmet* statt *hizmet* usw. Besarovič erklärte die einzelnen Turzismen entweder durch Fussnoten oder in Klammern für die Leser die keine Turzismen kannten. Oft erklärte er ein und dasselbe Wort aber in verschiedenen Sätzen auf verschiedene Art. So heisst das Wort *abdest* einmal *waschen*, ein andermal *waschen vor dem Gebet*, dann wieder *Waschen der Türken vor dem Gebet*; das Wort *dova* wird mal mit *fromm*, *Tempel* (was falsch ist), mal mit *Gebet*, mal mit *Segen* übersetzt; das Wort *feredža* bedeutet *oberes Kleid* (*Überkleid*), dann wieder »*ubradač*« (ein Tuch mit dem die Frau ihr Haar und einen Teil des Gesichtes verdeckt, welches unter dem Kinn gebunden wird), ein anderes mal »*zavijutak*« bei den Türkinnen, *Oberkleid* aus Tuch, statt dass er es als *Frauenüberwurf* für die *Stärasse* gedeutet hatte. Das Wort *hićmet* wird als *Wunder*, *Zufall*, *Wille* erklärt usw.

Im Wortschatz hat der Autor an erster Stelle die Turzismen so wie sie Besarovič schrieb, gestellt, danach dieselben nach der Aussprache der bosnisch-herzegowinischen Muselmanen. Die Beispiele sind gekennzeichnet mit den Buchstaben M (aus der Erzählung »*Mula Meho*«, das heisst »*Meho der Greis*«), A (»*Arif, Grosswesir*«) und H (aus der Erzählung »*Dženmetska hurija*«, d. h. »*Hankija, die Paradiesjungfrau*«). Die Zahl hinter diesen Buchstaben bedeutet die Seite in Besarovičs Buch »*Pripovijesti*« (»*Erzählungen*«).